

કન્યા વાચનમાળા

પુસ્તક બીજના અર્થ.

(જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજાવતી;
પાઠના સવાલ.)

રચનાર—એસ. સી. ડી. શાહ, એન્ડ કો.
રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—મુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર—મુરત.
આવૃત્તિ ૪ થી.

આ પુસ્તક સને ૧૮૯૭ ના ૨૫ મી આકર મુદ્રણ
૨૭૨૨૨ કરાવ્યું છે

છાપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.
છાપવાનું ઠેકાણું—શંકર પ્રી. પ્રેસ ચઢાના પુલપર—મુરત.
કિંમત ૦-૫-૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૦૦૩૬ વર્ગિક .

પુસ્તકનું નામ ડૉ. વા. રા. મ. મ. - ૨૦૧
૨૫

વિષય મ ૫૫ : ૮૪૬ : ૪ - ૧ : ૨૦૨૧

વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
જાન્યુઆરી ૧૯૦૩
૧૦૦૩૩

કન્યા વાંચનમાળા.

પુસ્તક બીજું-ભાગ-૧ લાના અથ.

પાઠ ૧.	માણે	મવે
ગ્રેહિતન=યુરોપખંડમાં	વિજ્ઞાન=વિસ્તીર્ણ	બેદન્તકાવન; કે
ધંગલોડ, રંગલોડ	વિપતિ=વધારામાં	આદરમત્કાર-માનવ ન
અને આયર્લોડ મ-	ચપળતા=ચાલાકી	મમતા=મમય
ળીને જે દેશ થાય	ચિત્રમળા=ચીતરવાનો	વીલે મોટે-શીકે ચહેરે;
છે તે	જનર	નારાજ થાને;
જીવન ચરિત્ર=ચિંદગી	પ્રવિજ્ઞતા=મેશિયારી;	વાકેક-માલીતાર; વનજી
મે હેવાજ	માહિતગારી	મન માનવું=મનવ
અભયખી=નવાઇ; તા-	નૃપ=નાય; નામવું તે	કરો; મનની કમજા
જીખી	કુશળતા=ખુશરહારી	પ્રમાણે ન વનનું ને
અતુકરણ=નકલ	પ્રાપ્ત કરી=મેળવી	વિપરતા=સ્ખાગત
ગુજરી જવું=સ્વર્ગવા-	સુલક્ષણી=સારા ગુણ-	નસંતાન=સારા વાર
સી થવું	વાળી	હમદાર=વાસ
માતૃશ્રી=માણ	કસર=ખામી; કયાશ	રાજ્યપદ=રાજગારી
પુત્રના લક્ષણ પારખા-	સ્વરૂપવાન=ખૂબસુરત;	મહીરતા=કુમતી
માંથી જણાય=છોકરાં	દેખાવડી	નીડરપણું=ડર વધારનાં
કેવાં ગુણોવાળાં થશે	મળતાવડી=મળતા	હોવું તે, એમ કહવામાં
તે નાનપણથીજ	સ્વભાવની	રંગરંગ=લીલા
જણાઈ આવે	હરતી=સંતોષ પામતી	ઉત્સાહ=ઉમંગ; હોંસ
મધુર સ્વર=મીઠા વ-	મહાસય=થોડું પણ	આશ્ચર્ય=નવાન; તા-
ચનથી	મધુર હસવું	જીખી
નિયામત=નિયમ પ્રે-	શીદા મધું=મોહ પા-	પાલખે દરબારસપા

ભાપણ=આપ્માન; પો-
તાના વિચારો ધણા
માણસ વચ્ચે કહી
બતાવવા
પ્રસંગ=વખત
પૂર્ણ=પુરો; પાકો
સહાય=૭૬૬
અંધન=અંધારણ; રિ-
વાજ
અગાધના=જરૂરના
સમાન=સરખા

પાઠ ૨.

સ્થિતિ=હાલત
પુત્રીધર્મ=પુત્રી તરીકેની
કરજ
કચાશ=ખામી
કરજ=દેવું; દેણું
અદા કરવું=આપવું
ઝેરવર્તાણુક=ખરાબ ચાલ
જળહળીઆં=આંખમાં
પાણી ભરાઇ આવ
વા ને
નામદાર=પ્રખ્યાત
મંજુરી=અહાલી
દરતાવેજ=લેખ; લ-
ખાણુ
અહિત=અકલ્યાણ

ઝેરલાભ
સંપૂર્ણ=પુરેપુરી
કંઠેરો=સરકારી જાહે-
રનામું
બેઘડકપણે=નીડરતાથી
અભયવચન=નિશ્ચે
પાળવાની કબુલાત
દહતા=અડઅપણું
પ્રત્યે=તરફનો
પ્રિન્સ=રાજા
પ્રતિજ્ઞા=વચન
વર્તન=ચાલ
હેવાતન=ધણીની હથાતી
લગીની સ્ત્રીની પર-
ણેલી હાલત; સૌ-
ભાગ્ય
સાલસાઇ=જલાપણું;
બલાઇ
સાવચેતી=સંભળ
આબાદાની=સારીસ્થિતિ
શોધખોળ=તપાસ
આયુષ્ય=જિંદગી;
આવરહા
પરબોહવાસી=સ્વર્ગવાસી

પાઠ ૩.

કર્તવ્ય=આપણે જે ક-
રવાને બંધાયેલા

છીએ તે; ધર્મ કરજ
પાત્ર=જાપક; યોગ્ય
પાળીપોષીને=ખવડાવી
પીવડાવીને
બણાવી ગણાવી=ભ-
ણાવીને અને અનુ-
ભવી કરીને
નિરંતર=હંમેશાં
વૃદ્ધ=વરડાં
અશામ=જેનો છોડો
નહિ તે; પાર વગરનો
સમર્થ=જેરાવર; બ-

જવાન

પાઠ ૫.

પટાવટો=રાજ્યના મુખ્ય
સરદારો
લગામ=સત્તા
નિષ્કંટક=કાંટા વગરનું;
હરકત વગરનું
દાવા=હક
નિશ્ચિંતપણે=નિરાંતે
ધાવ=ધવડાવવાને રા-
ખેલી સ્ત્રી
હજમ=વાળંદ
રજવાસ=જમાં રાણી-

ઓ રહેતી હોય તે
જગા

હાહાકાર=શોકનો ગભ-
રાટ

શોક સાગર=દીલગીરી
ફાપી દરીઓ; અતિ-
શય દીલગીરી

કોસ=ગાફ

દહેશત=ધારતી; બીક

સુઆગીરી=પરગણાનું

હાકેમપણું

ધન્યવાદ=આભાશી

બસ=પુરતો

સપુરત=સોંપણું

રક્ષણુચે=બચાવને માટે

પન્નુ=પાનું; એક જા-
તનું રતન

હદવાળી=આખર કરી

જોટા=જોડ

ખાંડ ૬

વિનય=નમ્રપણું; નર-

માશ

વિનય વેરીને વશ કરે=

નરમાશથી દુશ્મન

પણ તાબે થાય, મ-

તલબ કે નરમાશ

અમગળ દુશ્મનનું

પણ કંઈ આશનું

નથી. જેમકે રશ્મ

નરમ છે તેથી તે

તરવારના ઝટકાથી

પણ કપાતું નથી.

સંપાદન કરવું=મેળવવું

દુશ્મનાવટ=વેર; દુશ્મ-

નાઈ; શત્રુવટ

આવડત=આવડ

હું'પદ હું પણું; મર્વ

નથી જમ=ગુરસે થાય

અજુગમા=કંઠાળો; ત્રાસ

વજન=ભારવડકર

દ્રેષભાવ=અદેખાઈ

દીનપણું=ગરીબાઈ

સંત=સાધુ

જતરખું=પોતાના શ

રીરનું જતન કરનાર

છીંડું=દોષ; વાંક

ખામોશ=સહનશીલતા

બાકરી=ટંકર; સામા

થવું તે

બાકરી બાંધવી=ટંકર

ભેવી; સામા થવું

અમગળ

મોલી=વેળ; શબ્દ

કરણી=કૃત્ય

સંબંધતા=અદ્ય

તુચ્છકારવું=હલકું ગણવું

આવકાર=તમે આવો

એવી રીતનો માનસૂચક

શબ્દ; સન્માન

તોછડાઈ=હલકાઈ

ભારવકર=ભારમોજ;

વજન

ચાવળું=કામ વગરનું

ધણું બોલનાર

ઉછાંછળાપણું=ઉદ્વેગતાઈ

ભંગ=ગાશ

ગંભીરપણું=કરેલપણું

ગંભીર=કરેલ

ઉપમા આપવી=સર-

ખાવવું; આખર

વધારવી

માઝા=હદ; મર્યાદા

ઠાવકું=કાણું

ચીદ=સહજ; જળતરા

તામસ=કેધ

ટાપસી=સાદેદી

અદ્ય=મહાથો

સવાલ—વનયનાં ફેટલાં અંગ છે અને તે કયા કયા ?

પાઠ ૮ મો.

ધર્મરાજ=મુષિષિર; પાંડુના વડા પુત્ર.

દોષ્ટાચાર્યની ઉત્પત્તિ વાત=ભરદ્વાજ ગંગાદ્વારે અતુલ્કાન કરતા હતા ત્યાં ઈંદ્રની એક દેવાંગના પર્વણીએ સ્નાન કરવા આવેલ તેને લોપ ઋષિ વિલંબ થયા ને વીધે ખલિત થયું તે તેણે દરી.

આમા મૂકયું ને એમાંથી દોષ્ટ ઉત્પન્ન થયા એમના હોકરાનું નામ અશ્વત્થામા. એ ચીરંજીવી છે.

વહેંચણુ=ભાગ

ચુસ્ત=આગ્રહથી મંડયા

રહેનાર; વળગી રહે-
નાર.

વિનાશકારી=નાશ કર-
નાર

પક્ષ=તરફદારી

ધાણુ વળી ગયો=મર-
ણુ પામ્યા.

શ્રી કૃષ્ણ=એ વિષ્ણુનો
આઈમો અવતાર હતા

ધનુર્વિદ્યા=કામદું વા-

પરવાની વિદ્યા

પાવરધે=અખરદાર;

હોશિયાર

રણુસત્રામ=મોડી લડાઈ

શસ્ત્ર=હથિયાર

અશ્વત્થામા=દોષ્ટાચાર્ય

ને કૃપાયાના પુત્ર એ
ચીરંજીવી છે.

અશ્વત્થામા=એ નામનો

કૌરવ લશ્કરમાં એક

હાથી જેને બીમે

કૃષ્ણના કલાથી મા-

રી નાખ્યો હતો તે

દેહલાગ=શરીરને છોડી

દેવું એટલે મરી જ-

વું તે

યુક્તિબંધ=જીકવું;

બંધ એસવું

છળ=દગો; કપટ

દ્વિઅર્થા=એ અર્થવાળું

વેણુ=મોલ; અખ

હં=આગ્રહ

રણુક્ષેત્ર=લડવાની જગ

સૈયા=સેજ; પહારી

નરો વા કુંજરો વા=

પુરૂષ હોય અથવા

હાથી હોય

સિદ્ધ થયું=પાર પડ્યું

પરતાર્થા=દીલગીરી

પાઠ ૯ મો.

ચહેરો=શિકલ

દીલગીર=નાખુશ

છુટે મોઢે=ધણું

જાત=ધીરજવાન

કુમો=છાતીનો ધબકારો

બળશૂળિઆ=વગાડીને

ખેલ કરનાર જેવા કે	અનાથ=માબાપ કે ધણી	નથી.
માતા કાઠનાર વગેરે	વગરનાં, ગરીબ	પાલવનાર=પરવડનાર;
આગા=હુકમ	આંતરડી કરે=સંતોષ	બોજનાર
વિરૂદ્ધ=ઉલટું	પામે.	કરકસર=યોગ્ય ખરચ
અલખત=ખરેજ; ખ.	આહો=આશ્ચર્ય સૂચક	નિભાવવું=ચલાવવું
ચીત; બેશક	શુદ્ધ.	ખરાબખરત=પાયમાલ
સંકો=સંદેહ; વહેમ	ખટિત=યોગ્ય; લાયક.	હક=જુદ્ધ; આપમેત
કાનો=કોરજી	પાઠ ૧૨ મો.	ધામધુમ=ઠાઠમાઠ
ધરાદો=મનસુબો	કુલજીજી=વખાણથી કુ.	રૂડું જીવવું=સુખમાં
ડોળ=ચાળા; હોમ	લાઇ ખર્ચે કરનાર.	જિંદગી ગાળવી
ઉતારી લીધો=નકલ કીધી	ઉંધજી બિડતી નથી=	કાડ=હોંસ
હેતુ=મતલબ	સુરતાઇ જતી નથી.	હદથી જાહેંગળ હ.
જમફળી=જમફળ	જપ=નિરાંત	પરાંત
પ્રશ્ન=સવાલ	વાંકડો=પહેંગમણી	કકળાટ=કળકળાવું તે
પાઠ ૧૧ મો.	દેશાઇગીરી=દેશાઇની	ગરાસ=સરકારમાંથી જે
અડકટ=આંટી	પદવી; ગરાસ; તોડો	જીવાઇને માટે મળતું
બલા=પીડા	વજીફા=ઇનામમાં મળેલી	હોય તે; ગામ રક્ષણ
ચટિયાતું=સરસ	જમીન વગેરે; સરકારથી	માટે આપેલી જગા
કિંમત=મૂલ્ય	મળતી બાગાયત જમીન	કે પગાર
ચોઠસી=તપાસ	બાજ=રૂપીઆતું બાડું	દરદાગીના=ધરણીમાંડા
કામ=પૈસા	પતી શકે=અદા થઇ શકે	કાવે=મરજીમાં આવે
પસંદગી=પાસ	ઉજળું એટલું દૂધ દેખો	ડગ=ડગલું
ફૂટી પડ્યા=નકામા ગયા	છો=તમે પેલાજી જુઓ	દેવું=કરજ; દેણ
અ.શીરા=સારી દુધ;	છો પછુ ખરચ કેટલો	બાલે બન્ને=વાહ વાહ
આશીર્વાદ	છે તેનો વિચાર કરતા	બ્રમ=આતિ
વૈદર્ભ=સંખત મહેનત		ફટફટ=ધિકાર ધિકાર

સમગ્રુતી—કુલચુલ ચક્રને મરણમાં આવે તેમ ખરચ કરીને ખૂશ થાય છે; પણ મોટું ડગલુ ભરતાં જે ખીએ નહિ મતલબ કે ગળ ઉપરાંત ખરચ કરતાં જે વિચાર કરે નહિ તે દેવાદાર થાય છે, લોકો તાહવાહ બોલે છે તે બાંતિથી તે ભોળાપણ છે. પણ જ્યારે પાઠળથી વિચાર વિચાર થાય છે, ત્યારે કહો કે આખરમાં શું મેળવે છે? મતલબ કે દલદી આખર ગુમાવે છે.

પાઠ ૧૩ માં.	થયેલો પુત્ર, ધૃતરાષ્ટ્રના	પૈક્ય=એકપણું; સંપ
વિ'દ=સલાહનું' કહેણ;	નાના ભાઈ	સંહાર=નાશ
સમાધાનીનું' કહેણ	કુંતી=સ્રહસેન જાહવની	ભગત કુળ=ભરત રાજા
સમાધાની=સલાહ	પુત્રી ને વસુદેવની બેન	નો વંશ
હરિનાપૂર=દિલ્હીની	મર=દાક	વિખ્યાતિ=પ્રખ્યાતિ
હત્તરે ૫૦ મેલપર	રચિ=ભાવ; હમ્મણ	ભરત=ચંદ્રવંશી દુષ્યંત
પાંડવ કૌરવની રાજ-	મૈત્રી=દોસ્તી, ભાઈમિત્ર	રાજાનો શત્રુતમાથી
ધાનીનું' શહેર હતું.	આગ્રહ=ખાવાલા	થયેલો પુત્ર
મતકાર=માન	મતલબ=તવારફ	દુરાચાર=ખરાબ ચાલ
સખ્ય=તૈયાર	ભીષ્મ=શંતનુના ગંગાથી	પ્રલય=નાશ
દુર્યોધન=ધૃતરાષ્ટ્રનો	ઉપજ થયેલો પુત્ર.	સમાધાન=નિવેડો
સૌથી વડો પુત્ર	દોષ=અશ્વત્થામાના	શત્રુવટ=દુશ્મનાબદ્ધ
ધૃતરાષ્ટ્ર=વિચિત્રવિર્યની	બાપ, પાંડવ કૌરવના	બળીઆ=જોરાવર
વિધવા અંબીકાને બા-	ગુર.	કૌરવ=ધૃતરાષ્ટ્રના છો-
સથી થયેલો પુત્ર	વિનંતી=અરજ	કરાઓ
વદુર=વિચિત્રવિર્યના	નારદ=આજ્ઞાસુત; બ્રહ્માના	નિમિત્ત=ઉત્સવ; આનંદ
કૌરવી દાસીને બાસથી	પુત્ર.	નો દિવસ
	આપ=મુનિ	સંદેશ=હેતુ; સમાચાર

ગુપ્ત=હુપા

પ્રત=નિયમ.

ઉત્તુ=આમી; કયાશ

નિરાને=નિશ્ચિંતપણે

ચથાર્થ=જેવું જેમએ

તેવું; ધરીત

સ્વતંત્ર=આપ અખ-
ત્યાર

હરીશો=મમતી; છદી.

ગાંધારી=ગાંધાર દેશના

સૌમળા નામના રાજની

પુત્રી; શકુનિની ઝેન:

ધૃતરાષ્ટ્રની સ્ત્રી.

પાઠ ૧૫ મે.

મુક્તતવી=મોકુદ્ધ; રાખી

મુકેલુ

મુક્તતવી રાખવું=ચોભા-

વી રાખવું

ત્રાસ=કંટાળો

વાંતરી=કંસારી; સફેદ

ઝીણાં છવડાં.

અખાત્રીજ=વૈશાખ સદ

ત્રીજ

સંચાળવું=છાપડં ચ.

જાવવું

ચાતક=વાળના જેવી

ખારીક હાટ

વાવડ=મરજ; રોગ; વ્યાધિ

બળીઆ=શીતળા

ભોગ=બળિદાન; નૈવેદ

ભવારી=બકારી

રામરમી ગયા=મરણ પામી

પાઠ ૧૬ મે.

કાણુ=કુરાન પ્રમાણે ન્યામ
કરનાર

સહી સિક્કા=નામવાળી

છાપ

ચાપણુ=પુંછ

અકબધ=તોડયા વગર;

જેવી હતી તેવી

તપ્ત=પાદશાહને એસ-

વાની જગા

એરીક=નચિંત

તૂણુનાર=વણાટની ખેં

સાંધનાર

એશ=સરસ

રકુ કરવું=તૂણુવું.

પ્રુદાવડ=પ્રભુ; માલિક

પાક=ચોઈખી; શુદ્ધ

પાઠ ૧૭ મે.

સાંવિત્રી=એ મુદ્ર દેશના

અખપાત રાજની પુત્રી;

સત્યવાનની સ્ત્રી.

મદ્ર=એ નામનો દેશ;

હાલતું જુતાન જુતાન.

તપોવન=તપ કરવાનું

જંગલ

મુનિ=મનને મારનાર

ઝણિ

શાસ્ત્ર ચર્ચા=ધર્મ સં-
બધી વિવાદ

કિશોર વય=પાર પંદર

વરસની ઉંમર

અવંતી નગરી=ઉજ્જવન

નગરી

પદભટ્ટ=ગાદીએથી ઉ-

ઠાડેલો

નિશ્ચય=ઠરાવ

અર્પણ કર્યું=આપી દીધું

મિથ્યા=ફેલ

સ્વયંવર=છટ્ટા વરને

માટે જે સભા ભરવી ને

અનિત્ય=નાશવંત

નિત્ય=હંમેશ ટકે એ;

ભવન=ધર

ભાખેલા=કહેલા

ભવિષ્ય=આવતા વખ-

તની વાત

મિથે=નિમિત્તે; બહાને

પાન - રાવલ પા-	પત્ની જી, ઘણી બાણી	તાલીમ=કેળવણી; શ-
પાન	કેશ છે.	કેશ
સાંતવણી	ખુશ્મરતી=૨૫	અનુભવ=ગાદીની
સાંતવણી	કાળ=પૈસા ટકે ગરીબ	રૂએ=તરીકે
સાંતવણી	મદદાની=ચાકરી	સંતાન-છોકરા
સાંતવણી	સા વાર-અરદાસ	શહેર શહે-મહારાજા-
સાંતવણી	કમનસીબ-મહા ભાગ્યે	ચિરાજ
સાંતવણી	નિર્માણ-પાછો	અમીર=રહેતે સરકાર ન-
સાંતવણી	માનજી-સલાજી	રફતી ખિતાબ નગીર
સાંતવણી	કાળ થયો=ગરીબ ગયા	વગેરે મળેલું હોય તે
સાંતવણી	યુવરાજ-ગાદીનો વારસ,	કિમર વચ્ચે મિત
સાંતવણી	પાટવી કુવર	હયાત=જીવતા
સાંતવણી	હલકાળ=ખિતાબ	કુલક=કમતાવ
સાંતવણી	નૌદારિય=દહાણું લેરકર	પ્રીત=એ આક્રિકા ખં-
સાંતવણી		કેશ છે
સાંતવણી		પરત=સુધી

૨.૧૬—અગ્રે રાજકુટુંબ કઈ ઓલાદનું છે ? રાણી એલે-
 કાંઈકેમીડાં જાને માટે પ્રખ્યાત છે ? રાણીએ માતા
 પાન તરીકે શું ફરજ બજાવી ? એડવર્ડના બીજા કુવરનું નામ
 શાનો ઇલકાળ મળેલો છે ? મહારાજા એડવર્ડ પછી હિંદના
 રાજા હોય થયા ? મહારાજા જ્યોર્જ શી બામતનો અનુભવ મેળવ્યો
 ન હતો લગ્ન કરવાને કોની સાથે થયું ? યુવરાજના વડા કુંવરનું નામ
 શું ? શાના આદને હાલ કેટલી ભેના છે ? તેઓનું લગ્ન કોની સાથે
 થયું છે ? શહેનશાહને બાપ કેટલા હતા ? હાલ કેટલા છે ? જે બાપ
 હતા છે તેનું નામ શું ? તેની કુટુંબી હકીકત કહો.

સાર—આપણી પાસે લખી દેલત તથા જાગીરો હોય તોપણ
 આજનાં આગલમાં વખત સુમાવવા નહિ.

ખાઠ ૨૦ મો.	ઉલટી=વામીઠ; ઓઢારી	તમાં જ્યાં દત્તાત્રયનાં
વની=વિનાની; વર વગ-	ખેશુલ્લભાન વગરના	પગલાં છે તે જગો.
રતી હજો પણુ ધર વની	જે જે=જય જય	દત્તાત્રય એ અત્રિ
ન હશે=મલ્લભ ૩	દેરડી=દેવડી	ઋષિ પ્રજ્ઞપતિના ત્રણુ
વર વગરની હોજો પણુ	શેરડો=પગશી; ખેતરમાં	પુત્રમાંના એક, વિષ્ણુ
ધર વગરની ન હજો.	ખે પાસના ઘોડવાની	ના ૨૪ મા અવતાર
ધામ=ઠેક. છું, ડામ; જગા	હારની વચમાંનો	માં એક છે.
સ્વાર્થ=પોતાની મતલબ	રસ્તો	અશોક=એ 'મિં'દુસાર
વિદાયગીરી=ગરતા રહ	યાળ=કેશાળી; ગરદન	નો પુત્ર અથવા ચંદ્ર
પું તે.	પરના વાળ	ગુપ્તનો પૌત્ર
આપ મતલબી=સ્વાર્થી	વિકરાળ=અહામણું	દિંગ=તાણુપ
ઠેસ=ઠોકર	ડાળી=કાવડના એક	દેકડ=મોઢે શીણુ આવે
રાવ=ફરિયાદ	ભાગ જેવું એટલે	એવો રોગ
રોદણું=કોપન રાવ અથ-	માંચી સરખું હોય તે;	ભવ=અવતાર
વા રોવા જેવા દુઃખ	જુલતી માચી	ટૂંક=શિખર
કહેવાં તે	અવલોકન=ધારીને ધા-	પરા=આધેનાં; દૂરનાં
રોક્ષન=રડવું કઠળવું તે	રીને જોતું તે	ખાઠ ૨૪ મો.
ખોદ=ખોજો	ગૌમુખી=ગાયના મોં	પાક દાનત=ખરી નિશા
	જેતું, હે.ય તે તેમાંથી	દણન=દાખલો
ખાઠ ૨૨ મો.	પાણી વહે તે	ઉરકેરણી=શીખવણી
ગીરનાર=એ કાઠિઆ-	ખાઠ ૨૩ મો.	ત્રાસ=ડર; બીક
વાડમાં પર્વત છે,	સ્થાનક=દહેરાં	કવાયતી=કસરતી
સંધ=અત્રાણુઓનું ટોણું	દત્તાત્રય=ગીરનારના પર્વ-	નિર્દય=ખાતકી

હૃદય પીમળે=દયા આવે
નિરાધાર=આધાર વગ-
રની.

નિરપરાધી=ખીન યુનેહ-
ગાર.

કરતા=નિર્દયપણું

યુપકીથી=છાનામાના
ભરમ=રાખ; ખાખ

સંભવ=આશા
માણુત=ભોગવત

સ્તુતિ પાત્ર=વખાણવા
લાયક

સર કર્યું=જીત્યું; તામે
કર્યું.

હયાત=જીવતી

વખાણુ=તારીફ

નીમકહલાલી=ખાણેલાનો
બદલો વાગવો તે

સંકૃત=સારાં કામ

પાઠ ૨૬ મે.

છુટી=રળ

ખમર અંતર=સમાચાર
ફજેત=ગેરઆખર

કાળજી કપાઈ જાય=
દુઃખ લાગે

કુંકારો=કડવું વચન;
સહેજ ઠપકા

ટીકટીક=જવારો

ચોબીસી=ઠાવકા; ડાહી

પુરામાં=ખોટામાં; ભુ-
ડામાં

મેલાશક=મેલક; ખસુસ;
આંચકો ખાધા વગર

સ્વતંત્રના=આપ અખ
સારી.

પાઠ ૨૭ મે.

નોટાર=જેને શિખામળ
ને લાગે તે, બાજને
લાગણી વગરના

અભાગણી=અગ્યહીન;
કમનસીબ

અજવીતરાં=અટક ચાળો;
અવળચંડા

ગડદાપાકુ=ઢીકા અને
લાતો

અધમોષ=મરણુતોલ

ખૂડયો=જપેટયો

લપડાક=ચપડાક; તમાચો

પરિણામ=ફળ

મેરાટવું=મળો કેવી

પી જાય છે=પત કરતા
નથી; ગણુકારતા નથી

આયનો=આરસો; તકતો

દાખ=અંકુશ; કરખ

સ્વછંદ=પોતાની મરજી
પ્રમાણે ગમે તેમ

અનુસરે=જેવા પ્રમાણે
ચાહે; નકલ કરે

અલગ=દૂર; આધા
તક=રખત

જગાસા=જાણવાની

હચકા; પડપૂછ
આતુરતા=અધીરાપણું;
ઈનેભરી

પાઠ ૨૮ મે.

ખુઆરી=નાશ

દહેશત=ધારતી; ખીક;
ભય.

સાંસાત=ગી
છવાએણું=કાંચેણું

આંચકી=મંડ્યા રહેનાર
સરહદ=હદ

વખો=દુઃખ

અણીની વખતે=અખર
ધડીએ

કામદાર=ફિવાન, વજાર

માલ=દમ; લાભ
સલામત=નિર્ભય
ગળગળા=રડવા જેવો
અમદાતા=પોષણ કર-
નાર; ખાવાનું આ-
પનાર
તાકાત=અળ; જોર
રાજભક્તિ=વફાદારી

વૈદ વૈદનું અને જોશી જોશીનું કહે=વૈદ
એવું કહે મતલબ કે વૈદ ફલાણો રોગ છે એમ કહે અને જોશી
કહે ફલાણો એક નડે છે.

પરખી=પારખી; ઝો-
ળખી
એક પીડા=એકના નડવા
થી પડતું દુઃખ
પનોતિ=જનિની દસા
બાધા=માનતા
ખતા=ઠોકર
કરડી=સખત, આકારી
આજરી=માંદું
સજજડ=મજબુત
ઉપમારકસેવા; હલાજ
પ્રયોગ=અખતરો; અ-
જમાયશ

પાઠ ૩૧ મેં.

સ્વદેશ પ્રીતિ=પોતાના
દેશપર હેત

પાઠ ૩૦ મેં.

અગ્નિ=સમજણ વગ-
રના.
અગ્નિતા=અજણપણું
કાળીઆ=પાચકા; આસ
દષ્ટિ=નજર
અવાચક=પોલી ન શ

મૂક=ચોટ
કામણુ=વશીકરણુ; વશી-
કરવાના હલાજ
મછા ભૂ. અને શંકા
ડાકણુ=મનની ઇચ્છા
એજ ભૂત અને વહેમ
એજ ડાકણુ. ખરું
જોતાં ભૂત અને
ડાકણુ છેજ નહિ
ડાકણુ=ભૂત જેવી સ્ત્રી
હીવાબા=ગાંડા
વાયુ=અગ્નિમા ૧૬-
સ્તિરિઆ કહે છે તે

કે એરી; બેભાન
ચકલું=ચકલે મૂકેલો
ઉતાર
છળી=ખીધી
ભૂત=પ્રેત ચોની
શોક=વરની ખીજ બા-
યડી
ભાડુન=ભાડે રહેનાર
પડછાયા=ઝોળો

પોતાને કમાણી થાય
રોગ
ચાળા=ચિદ્રૂ
ડાકલું=રાવળીઆ વા-
ધરી વગેરે માતા
આગળ વાળત્ર વ-
ગાડે છે તે
ભાવસાર=હુગડાં છાપ-
નાર જાત; છીપા
મેખાન=પરોણો
વંત્રી=ભુતચોની પામે-
લી વિષવા
સડો=જીવાત
કરેડું=તરતતી વિઆ-
એલી ગાય ભેંસનું

દ્રુપ
રપદ્ય=અડવું તે
ખંધિઆર=જેમાં હવા
આવ જ ન થતી
હોય તેવી.

પાઠ ૩૩ મો.
વિદુષી=અહુ વિદ્યા બ-
ણેલી સ્ત્રી
નૃત્ય કળા=નાચવાની
કળા

પાક શાસ્ત્ર=રસોધની
વિદ્યા; કડઠી કળા
ચાર વેદ=ઋગ્વેદ; ય-
જુર્વેદ; સામવેદ; અથ-
વ વેદ.

છ શાસ્ત્ર=ન્યાય, વશી
ષિક- પૂર્વમિત્રાંસા;
વેદાંત; સાંખ્ય;
પાતાજલ

પુરાણ=પ્રાચીન ધાર્મિક
કથા ગ્રંથ.

સંમતિ=અનુમત
સમર્થ=જોરાવર
નિર્ણય=નકાલ; ફેંસલો

મન્થરથ=નિષ્પક્ષપાત
પ્રજ્ઞ સ્વતંત્ર અભિ-

પ્રાય આપનાર; પંચ;
ત્રાહિન.

પક્ષપાત=તરફદારી;
તરફેણ
વિરુદ્ધ=ઉલટો.

ફેંસલો=ચુકાદો; ન્યાય
મર્મ=છુપો ભેદ,
યશસ્વી=જશ પામેલો;
કિતિવંત
અબળા=સ્ત્રી

યાત્રવદ્યથ=એ નામના
મોટા અદ્વાતાન ઝડપિ
ગાર્ગી=ગર્ગીચાર્ય ઝડ-
પિની પુત્રી
ઉત્કંઠા=હોંસ; આતુરતા
ટકર લેવી=તકરારમાં
સપડાવું

પાઠ ૩૪ મો.
લોએ=હાજર જવ.બી
રાજનો મરકરો
હાજર જવ.બી=તરત
હિતર આપે એવો
બડી=મોડો
પુદાવિંદ=મોટો સાહે-
બ; શેઠ,
નિશ્ચય=ઠરાવ
વસારે પડ્યા=જુલો

ગયા.
મરત=જોરાવર; તો-
ફાની
મદ્દ=મસ્તીનું જોર
નહોર=નખના ઉછરડા
અંદગી=પ્રાર્થના
નિશ્ચિંતપણે=શીકર વગર
સરપાવ=છંતામ; બ-
ક્ષીસ

પાઠ ૩૬ મો.
પત્ર વહેવાર=કાગળ
લખવાની રીતભાત
સ્થાપન=મંડાણ; સર-
આત

ટપાલ=ડાક; પોષ્ટ
સવડ=સોધ; જોઈવણ;
સગવડ
ઓશીસ=કચરીઓ
પરબીડીઆ=ટકીટવા-
ળા કેવર
પત્તાં=કાડો
ખેપીઓ=કાસદ
મહોર=છાપ
મારફતે=ફરતક
માન વચક=માન

આપનારા	સૂચના=ચેતવણી; નોટીશ	આદિ=પહેલાં
તીર્થરૂપ=પવિત્ર; તીર્થના	નમુનો=ખગડો	તીર્થ'કર=જેન મતના
જેવા પવિત્ર (આપ	કમવાર=અનુક્રમે; એક	મોટા આચાર્ય; સંસા-
અથવા વડીલના નામ	પછી એક	રમાંથી તારનાર
સાથે વપરાય છે)	કરઓ=તાલુકાનું સૌથી	ચરિત્ર=વૃત્તાંત; જીવન
ગીરંજીવી=લાંબી મુદત	મોટું ગામ (જે ગામમાં	ચરિત્ર
જીવનાર (છોકરાના ના-	૫૦૦૦ કરતાં વધારે	હેમચંદ્ર=સિદ્ધરાજ અને
મની પહેલાં વડીલ આ	માણસની વસ્તી હોય	કુમારપાળના વખતનાં
શબ્દ વાપરે છે)	તે કરઓ કહેવાય)	એક પંડિત તે મુળ
રાજમાન=રાજાથી પ્ર	રવાને કરી=મોકલી	ધંધુકાના વાણીઆદતા
તિથા પામેલું	સવાલ-કામળ સહીસ-	ધર્મોપદેશક=ધર્મનો બોધ
રાજેશી=રાજાની લક્ષ્મી-	લામત પહોંચવા માટે	કરનાર
થી શોભતો	કદ જ સૂચનાઓ	પરકુટુંબ=ખીખનો વંશ;
સૌભાગ્યવતી=સારા ભા	ધ્ય:નમાં રાખવી.	પરઓલાદ
ગ્યવાણી; (જે પરજીલ્લી	પાકે રૂક	દશા=દાનત
ઓનો ધણી જીવતો	આદિનાથ=જેન ધર્મના	વિનીત=વિનયમાં રહે-
હોય તેના નામની પહેલાં	પહેલાં તીર્થ'કર;	નાર
વપરાય છે)	ઋષભદેવજી	વિનીતા=અથોધ્યા
ગંગારૂપ=ગંગાના	શેતુજો=સિદ્ધાચલ	પાયદળ=પગે ચાલનાર
જેવી પવિત્ર (વિધવા	નાભિ=ઋષભદેવના પિત	ભસ્કર
ઓના નામની પહેલાં	મરદેવી=નાભિની સ્ત્રી;	ચતુરંગ=ચાર તરફની
વપરાય છે)	ઋષભદેવની મા	મંત્રીઓ=પ્રધાનો; વ-
ધટે=યોગ્ય કાગે	ઋષભદેવજી=જેન ધર્મના	જીરો; કારભારીઓ
શીરનામું=નામ ઠામ	પહેલાં તીર્થ'કર	જીરવી=પચાવી
પતો=ઠેકાણું		ખગલ=કાળ
		આદિ=મરમાવો; કૃષ્ણતા

કુદ્ધ=ક્રોધ
 શાખા=કાળી
 ભયભીત=ગાભરા
 કુંભસ્થળ=મંડસ્થળ;
 હાથીના માથા ઉપ-
 રનો ભાગ
 પદ્માન=નિયમ; ગોઠવણ
 લિપિ=ભાષા
 સંખંધ=જોડાણ; સમપણ
 વસંત ઋતુ=ફાગણ
 અને ચૈત્ર મહીનો
 વિભાસ=માનવમન
 દિત=મણ; કલ્યાણ
 ગ્રહણ કર=લે
 યતિ=જતિ
 સાધ્વી=સાધુ વૃત્તિવાળી
 સ્ત્રી
 શ્રાવક=શ્રાવકની બા-
 યડી
 અંગ=ભાગ
 ધર્મ સંધ=ધર્મ મંડળ
 નિર્વાણ=શાંતિ; મોક્ષ
 પાઠ ઉટ
 ગીતન યુદ્ધ=ઘોર ધ
 ર્મનો સ્થાપનાર; (એ
 કપિલવસ્તુના રાજા
 શુદ્ધેશ્વરનો પુત્ર થાય)

યુદ્ધ=જંગલો; જ્ઞાન
 પામેલો
 કપિલ વસ્તુ=એ નામનું
 કલકતાની પાસે નગર
 છે
 અસાધારણ=અણીજ
 દુની આદારી=સંસારી
 સ્વાર્થી=મેતલખી
 ક્ષણભંગુર=જેનો પળ-
 વારમાં નાશ થઈ જાય
 એવું; નાશવંત
 વૃત્તિ=દૃષ્ટિ; ભાગણી
 વલણ
 દેહકષ્ટ=તપ; શરીરને
 દમવું તે
 વાદવિવાદ=તકરાર; ચર્ચા
 સંતોષ=તૃપ્તિ
 માર્ગે=ધર્મના કાંટા
 કંટાળી=કાચર થઈ
 નિશ્ચય=પાકો કરાવ
 વિષય=કામ; ભોગ
 નિર્વાણ=મોક્ષ; શાંતિ
 શાંતિ=મોક્ષ
 સદાચાર=સારી ચાલ
 નમસ્કાર=નમન; હાથ
 જોડ
 ગાડર=ધેડાં

ગાડરીઓ પ્રવાહ=ધેડાંની
 માફક એકે કચું તેમ
 બીજાએ કરવું
 એવી જ રીત તે;
 દેખાદેખી
 ધર્માચાર્યો=ધર્મનો ઉ-
 પદેશ કરનાર
 ઇલાહિ=વજેરે વજેરે
 પરસ્પર=એક બીજાની
 ફરજ=કર્તવ્ય; ધર્મ
 પંચશીળ=સદાચરણના
 પાંચ નિયમ
 દિંસા=દલ્લા; ખાત
 માદક=કેરી; જેમાં કેફ
 હોય તેવા ગીતમગુદ્ધ
 કહેલાં પાંચ સદાચરણ
 ૧) અહિંસા ૨)
 અચોરી ૩) પરત્ના
 ત્યાગ ૪) સત્ય બો-
 લવું ૫) કેરી પદા-
 થોથી દૂર રહેવું.
 પાઠ ઉટ
 દિશોન્શાહ=તથાજન
 વંશનો ત્રીજો પાદ-
 શાહ (એ મહામદ
 ગાંડાનો ભત્રીજો થાય)
 વિશ્વચંદ્રત, ફતેહ
 રવદેશ આતર=પોતાના

દેશને માટે	વચનનોતું સંચકનું	જળમાં વહી સિંધુને
રણે ચઢયા=જાડાઈમાં ગયા	પુસ્તક	મળે છે એને કાઠે
યજ્ઞરવી=કીર્તિવાન	ખુદા=પરમેશ્વર	લુધીઆના, ફિરોજપુર,
ઈતિહાસ=તવારીખ;	નહેર=નદીમાંથી દૂર	અને આવલપુર
આગળ થઈ ગએલા	પાણી લઈ જવા માટે	ઈજનેર=આંધકામનો
રાજાઓના ગુણ દોષ	ખોદેશો રસ્તો	અનુભવી
તથા તેમની રાજની-	ખંધ=રેલના પાણીને	ફળદ્રુપ=રસાળ
તિનું જેમાં વર્ણન	જહેરમાં આવતું અટ-	શોખ=કોડ; ઇન્છા
કરેલું હોય તે પુસ્તક	કાવવા માટે જે આંધ-	પડતર=ખેડાણ વગરની
ખેશક=નકી	ધકામ કરેલું તે	ખીનરોજગાર=નિરૂદ્ધમ
પ્રકાશવા=નહેર કરવા;	મહેસા=નિશાળ	મૃતિપૂજા=મૃતિને પૂજ-
ફેલાવવા	સરા=વટેમાથુંએને ઉ-	વાની ક્રિયા
તેજરવી=કીર્તિમંત	તરવાની ધર્મશાળા	કનડો=હેરાન કરતો
હેરાનગતિ=દુઃખ; કન	જમના=એ નદી દિમા	પાઠ ૪૦ મો.
કમત	લયના જન્મોત્રી શિખ	મીરાંઆઈ=મેડતાના જમ-
ધર્મખંડ=ધર્મ પ્રમાણે	રમાંથી નીકળી આગ્રાને	મલ રાઠોડની પુત્રી
આલનાર	અયોધ્યાના સંયુક્ત	ચરિત્ર=ખ્યાન; ખ્યાલ
કબર=શૈર	પ્રાંતમાં વહી ગંગાને	સંવન=વિક્રમનો શક;
તમાવી=ખેડતને સરકારે	મળે છે એને કાઠે	વિક્રમનાં શત્રુ કોઈ
ઉછીના નાણાં આપ	આનેશ્વર, દિલ્હી, મથુરા.	પણ વર્ષ
વા તે.	આગ્રા, ઇટાવા, કાદપી	વિષ્ણુ ભક્ત=વિષ્ણુની
ફરતાવેજ=સ્થાપપર લ-	અને અલ્હાબાદ શ-	ભક્તિ કરનર
ખેશો શેખ	હેરા છે	સ્વાભાવિક=કુદરતી
કુરાન=મુસલમાની ધર્મ	સતલજ=એ દિમાલયમાં	મત=ધર્મને માગ
પુસ્તક, મહંમદ પેગં	આવેલા ફેલામ શિ	રહેણી કરણી=ચાલ
બરની આજ્ઞા અને	ખરમાંથી નીકળી પં-	

અક્ષમત	નું વન (અહીં આ	જીતનાર
શિવમાર્ગી=મહાદેવને	શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને લીલા	જમાખ ધી=જમીનનું
માનનાર	કરી હતી)	મહેસુલ નકકી કરવું તે
વાદવિવાદ=તકરાર;	ઝાલ=એળ; કલંક	હારસી=પરશિયન; ધરા-
અર્થ	તાર્યું=કુમાર્યું	ન દેશની ભાષા
બકિતભાવ=ભાવથી સે-	દરેમિઆન=અરસામાં	માણતર=તરણુમે
વા કરવાની આસ્થા	પાઠ ૪૧	સંભટો=સારા લડવંયાઓ
વલણુ=વૃત્તિ; લાગણી	અમરકોટ=સિંધના થર	સામંત=સેનાપતિ
કોયલ=કાળા રંગનું	પારખર જિલ્લાનું મુખ્ય	તરવ=સાર
મધુર રાગનું પક્ષી	શહેર	સરસાધ=રખર્ધા
આતા=સાંભળનાર	મેમાન=પરોળો	મેષકકપણુ=મીઠા વગર;
રાજમાતા=કુંભારાણ્યા-	કુશળતા=હોશિયારી;	નિર્ભયતાથી
ની મા	ચતુરાઈ	હકસાધ=દાણું
વ્યર્થ=ફોફટ; નકામે	ઝેરખ દોખરત=અવ્ય-	જીઆવેરો=માથાવેરો
અહા આસ્થા; બરોસો	વિસ્તાર=ફેલાવો [રથ	સદાપ્રત=બ્રહ્મણુ અથ-
આતિ=નામના	પટરાણી=મુખ્ય રાણી	વા માગનારને અન્ન
જુસ્સો=મનનો ઉભરો;	જયપુર=એ રજપૂત-	આપવાનો જે ધર્મ
લાગણી	સ્તાનમાં શહેર છે.	મર્ગ તે; અન્નછત્ર
સંન્યાસી=વેરાગી; ત્યાગી	(અહીંનાં ધંનીયાંધણી	લોકપ્રિયભરતને બહાલો
સાધવી=સાધુ વૃત્તિ રાણી	વખણાય છે)	પ્રજાપાળક=રેષતને
છુટકારો=નિકાલ	જહાંગીર=અકબરેરો	પાળનાર
મુખ્યવાન=કિંમતી	છોકરો; એનું બીજું	સ્વર્ગવાસી થયો=મરણુ
વૃંદાવન=એકુળની પાસે	નામ સલીમ; જગતને	પામ્યો.

પાઠ ૪૨	દાદ=દરિયાદ	માનમરતઓ=આખર
નુરજહાં=મીરજા ઝ્યા.	ફરમાન=હુકમ	અને મોટાછ
સની છોકરી; જહાં.	ખારોદ=ધણી	પ્રતિનિધિ=ખીજને બદલે
ગીરની બેગમ; (જમ.	બેકસુર=ખીનથુનેગાર;	કામ કરવાને નિમાયલે।
તનું તેજ=૩૫)	નિરપરાધી	અધીકારી; વકીલ
નુરજહાં નામ પડવાનું	બ્યવસ્થા=ગોઠવણ;	આગ્રહ=હઠ
કારણ એ કે એ ધણી	બંદોખસન	ગણના=ગણતરી
ખુશસુરત હતી	જહોજલાલી=શોભા	આખાદ=સુખી
ગર્જવંતી=દલાડાવાળી;	પટાવે=હરાને	ધજારો=ધણી અથવા
હમેશવાળી	પાઠ ૪૩	સરકારને કેટલાક પૈસા
દરજો=ઓધે	સર ટોમસરો=જહાંગીર-	આપવા કબુલ કરી નફો
જનાનખાનું=સ્ત્રીઓ	ના વખતમાં ઇંગ્લાંડથી	તુકમાન પોતાને માથે
રહેતી હોય તે જગા	આવેલો વકીલ	વહોરી લઈ જે વહેવાર
પરવાનગી=રજા; છુટ	મુલાકાત=મેલાપ	ચલાવવો તે; કંટાળ
શાહજાદીઓ=રાજકુવ-	છૂટથી=મરજી મુજબ	જૂઝ=થોડા
રીઓ	કોલકગાર=સરતપટા	ધરવટ=ખાધપારો;
કુગને શ્રીફ=મુસલમાની	એલચી=વકીલ; પ્રતિ-	પોતીકાવટ
ધર્મનું મુખ્ય પુસ્તક	નિધિ	હઠા મરકરી=ટોળટોપા
તરણુ=જીવાન	હેવાલ=વૃત્તાંત; ખ્યાન;	જામ=ખાલો
ધામધુમ=ડાંઠમાઠ; જાપકો	વર્ણન	એલાન=શુદ્ધિ વગરનો
શેર=વાદ	માહીતી=ખબર	ફરતા=નિર્દયતા
ખિતાબ=પ્રજ્ઞકામ	આગતારવામતા=પરોણી	ખમુખિરત=ખિસ્તી ધર્મ
દંગોહિસદ=હુકમ; નોદાન	ચાકરી	સ્થાપનાર
	ઝગી=તપાસ	ઉમરાવ=શ્રીમંત
		તુલા=એક પાસે પુરધ

અને બીજે પાસે કિંમતી ધાતુ કે જ્વાહર મૂકી તેલકરવાની ક્રિયા કરનાત=તંબુની કપડાની ભીત ખટખટ=પ્રપંચ લાંચ=પગાર કરતાં બીજી કંઈ જાની રીતે લેવું તે પાદરી=ખ્રિસ્તી ધર્મે-પદેશક પાઠ ૪૪ અક્ષાંશ=વિષવૃત્તથી ઉત્તર કે દક્ષિણમાં	કોઈ જગતું જે અંતર હોય તે રેખાંશ=કોઈ મુકરર કરેલા રેખાંશ વૃત્તથી પૂર્વ કે પશ્ચિમમાં કોઈ જગતું જે અંતર હોય તે વિષુવવૃત્ત=ગોળાની મધ્યમાં મળે પૂર્વ પશ્ચિમમાં જનારી લીટી સમાંતર=મરખું અંતર રેખા=લીટી મિંદુ=ઝીણું ટપકું ધ્રુવ=ધરીનો છેડો	અક્ષાંશવૃત્ત=વિષુવવૃત્તથી સમાંતર ઉત્તર દક્ષિણ જે આડી લીટીઓ દોરેલી હોય છે તે પરિધ=ફરતો ઘેર; ઘેરાવો છેડીને=કાપીને રેખાંશવૃત્ત=વિષુવવૃત્તને કાટખણે છેડીને પૂર્વ પશ્ચિમ જે ઉભી લીટીઓ દોરેલી હોય છે તે વૃત્ત=ગોળ લીટી
---	--	--

સવાલ—નકશામાં આડી ઉભી લીટીઓ શા માટે દોરેલી હોય છે ? વિષુવવૃત્ત, અક્ષાંશવૃત્ત, અક્ષાંશ અને રેખાંશની વ્યાખ્યા બોલો.

પાઠ ૪૫ ત્રાંસો=તિરકસ નિયમિત=મુકરર ફિરજી=સીધી લીટીમાં પડતો પ્રકાશ બાપાર વાયુ=વેપારને	માટે અનુકૂળ આવે એવો પવન મોન્સુન=નૈઋત્ય દિશા તરફથી નિયમિત આવનારો પવન વાવાઝોડું=પવનનું	તોફાન આંદામી=જો પવનથી આકાશ ધૂળથી જવાબ જાય છે તે
---	--	---

સવાલ—ધુમાડો સીધો ન જતાં ત્રાંસો જાય છે. આગ જાગે ત્યારે પવન છુટે છે તેનું કારણ શું તે સમજાવો. સૂર્યના તાપથી

પવન ઉત્પન્ન થાય છે તે દાખલો આપી સમજાવો. દારૂઆ કિનારે રોજ નિયમિત વા કંટલાક પ્રકારનો વાય છે ? જમીન તપે છે તેટલું પાણી તપતું નથી તેનું કારણ શું ? સમુદ્ર તરફથી જમીન તરફ અને જમીન તરફથી સમુદ્ર તરફ વા કયે વખતે વાય છે અને તેનું કારણ સમજાવો. વેપારવાયુ વિષુવવૃત્તથી ઉત્તર તથા દક્ષિણમાં કંટલા અક્ષાંશ સુધી વાય છે અને તેનું કારણ કહો, મોન્સુન વા કયા કયા દેશમાં વાય છે ? હિંદુસ્તાનમાં ધણી તાપ ક્યારે પડે છે અને તે પડવાનું કારણ સમજાવો. હિંદુસ્તાનમાં વરસાદ કયા ખુણામાંથી આવે છે અને તે ખુણામાંથી આવવાનું કારણ કહો. શિયાળામાં વા કયા ખુણામાંથી વાય છે અને તેનું કારણ સમજાવો. અનેક જાતના વા ઉત્પન્ન થવાનું કારણ શું.

પાઠ ૪૬	મોલમીન=એ બ્લકેશન	લાકડું હોય છે તે
તળેટી=પહાડના મૂળ	નાટીનાસરીમ પ્રાતનુ	ખેરસાર=ખેરના લાક-
આગળની જગા	મુખ્ય શહેર છે	ડામાંથી કાઢે છે તે
મલખારકાઠો=મદ્રાસ ક્ષેત્ર	જંગી=લાંબો ને જાડો	(એ દવા ઉપરસ
કાનો પશ્ચિમ કિનારો	જળાક્રિયા=આવળના	ઉપર વપરાય છે)
પાટડા=મહા ચોરસ	અખનુસ=ટીમરવાના	ઉપજીવિકા=યુજનરન;
લાકડા	કાડનો માંહેલો ભાગ;	ગુળરો
	સીસમ જેવા રંગનું બારે	

સવાલ—યુજનરતમાં કાલ કયાં જંગલો છે ? હિંદુસ્તાનમાં મોટા જંગલો કયાં કયાં છે ? જંગલમાંથી શું શું આવે છે ? જંગલનો કૌથી મોટો ઉપયોગ શું ?

પાઠ ૪૭	સડક; પતથરા નાંખી બાધિલો રસ્તો	આવેલું છે)
વહેવાર=આવવા જવાના	ગવર્નર જનરલ=ગવ- ર્નરના ઉપરી	અનુક્રમે=એક પછી એક
નહેર=નદીમાંથી ખેતી.	પેશાવર=એ વાચવ્ય	જમતો=ફેલાતો.
વાડી માટે દૂર પાણી	સરહદ પ્રાંતનું મુખ્ય	દર=માઠું
લઇ જવાને જે મોટી	અહેર છે. (એ મોટું	ઉપલાણે=ઉપરની બા-
ખાડી ખોદેલી હોય	લસકરી અને વેપારી	જુએ
છે તે	મથક ખેતરમાંને નાકે	
લોહાની સડક=રેલવે		

સવાલ—હિંદુસ્તાનમાં વહેવ ગ્ના મુખ્ય કેટલા રસ્તા છે અને તે કયા કયા ? કઇ કઇ મોટી સડકો કયાંથી નીકળી કયાં કયાં મોટાં અહેરોમાં થઇ જાય છે તે કહો. હિંદુસ્તાનમાં લોહાની સડક કયા સનમાં નંખાઇ અને તે વખતે ગવર્નર જનરલ કોણ હતા. અને તે કયાંથી કયાં સુધી નંખાઇ ? હાલ કેટલા મેલની રેલવે બંધાઇ છે ? મુંબાઇથી પેશાવર, દિલ્હી અને અદ્રાસ કેટલા દૂર છે. આગમગાડીને રસ્તે ઉપલા અહેરોમાં જતાં કેટલા દિવસ લાગે છે ? માઠી સડકની મુસાફરી કરતાં આગમગાડીની મુસાફરીમાં શા શા ફાયદા છે તે કહો. હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ તથા પૂર્વ કિનારાનાં મોટાં બંદરો ગણાવો. કંગોચી અને રગુન વચ્ચે સમુદ્ર વાટે કેટલા મેલનું અંતર છે ? હિંદુસ્તાનની કઇ કઇ મોટી નદીઓમાં આગમગાડી તથા વહાણો જઇ શકે છે ? કોચીન, ત્રાવણકોર, અને મલબાર કાંઠાની યડમાં કેવાં સરોવર છે ?

પાઠ ૪૮	ફરી વળવું તે	ગ્રાંખી ચામ=દેખાય;
પ્રવાસ=મુસાફરી	ખાઈ=ખંદર	નજર પડે
પ્રદક્ષિણા=ચોગરદમ	સતત=ચાલુ	પ્રવેશ કરવો=દાખલ થવું

ભુખડું=ભુખે પીડાતું
કપની=મંડળી
ટાઠક=કંડક
પેટ=પંદર
ધૂળીકં=ધૂળાડીવાળું
વેરાન=અવગણ; વસ્તી
વગરનો
ભૂમધ્ય=પૃથ્વીની વચ્ચે
આવેલો સમુદ્ર
પાયતખત=રાજધાની;
રાજગાદી
વિશ્રામસ્થળ=આરામ
લેવાની જગ્યા જેવા
કે બાગબગીચા વગેરે
નાડગૃહો=જે મકાનમાં
નાટક થાય છે તે
સંગૃહસ્થાનો=જેવા મૂલ્ય-
લેા પદાર્થનો જથ્થો
દોગલ્તાણુમ
પાઠ ૪૯ મેા.
ખિટિક ખેટો=એટ ખિટન
અને આયલાંક
લંડન=એ ઇંગ્લાંડની રા-
જધાનીનું શહેર ટેમ્સ
નદીને કાંઠે છે.

સમૃદ્ધિ=દૌલત
માચેરટર } એ ઇંગ્લાં-
લીવરપુર } =ડમાં કાપક
વણવાના કારખાનાને
માટે પ્રખ્યાત છે.
એડિન્બરોએ રફાટ-
લાંડની રાજધાનીનું
શહેર છે
ગ્રેટબ્રિટન=એ ઇંગ્લાંડ
સ્કાટલેન્ડ અને વેલ્સ
મળીને થયેલો છે
ડવિલન=એ લીપી નદી
પર આયલાંડનું મુખ્ય
શહેર
લિસેનરી=જાડપાત;
વનરપતિ
થીજ=ઠરી
પીલા=ફણગા; અંકુર
માવજત=સંભાળ
મેનાષ્ટલએ નામનો કંછ
પત્થર
સાહસિક=સાહસ કર-
નાર; દ્વિંમતવાન

મુખડતા=ચોક્કખાઈ
ખજો=જમીનમાથી
ધાતુ કાચલાં વગેરે
કાઢવા માટે ખોદેલા
ખાડા
પાઠ ૫૦ મેા.
આરબ=શરૂઆત
પ્રાચીન=જુના
વિસ્તાર=લખાઈ પહો-
ળાઈ; ફેલાવો.
વૈભવ=ઠાઠમાઠ; સુખ-
સામગ્રી
પાર્લામેટ-ઇંગ્લાંડની
રાજાકય સભા.(સાધા-
રણ લોકોની અમીરોની
અને રાજાની સભા
મળીને પાર્લામેટ કહે-
વાય છે)
રામિષ્ટ=રોગવાળો
જથુડની=કાયમની
નિકટ=પાડો
ખેડીવ=એ નામનો મિ-
સર દેશનો પાકશાક

સવાલ—ખિટીક ખેટો ન ગઈએ તો કિટિક મહારાજના
કેટલા વિભાગ કરી શકાય ? અને તે કયા કયા ?

પુસ્તક ધીણું લાગે ર જો સમાપ્ત.

પુરતક બીજું ભાગ ૩ જાના અર્થ.

પાઠ ૫૧ મો.	મહાવરો=અબ્યાસ	પરસાળ=ધરમાં પેસત
ચાક=ચક; પૈડું	ડોળીઉં=આકાર; ઘાટ.	પહેલો ઝોરડો આવે
આભી=હીંમ; ચકિત	પગ્ગવો=નીભાડો કે	છે તે
આ.ભીજ=હીંગજ; અ-	બટ્ટી	તાસક=ઢાંકણું
કિતજ	માણો=ધડો	ઓપ=ઢોળ
પિંડો=માટીનો લોદો;	ચપણ=ખટક; સકોડ	રીડું=ધણું વપરાઇને
ગોળો	કસેદું=માટીની તાવી	મજ્યુત થએલું
		સાવચેતી=સંભાળ

સવાલ—કુંભાર શી રીતે વાસણ બનાવે છે? માટીનાં ક્યાં ક્યાં વાસણો થાય છે? માટીની ગોળીમાં પાણી ઠંડું શા કારણથી રહે છે તે સમજાવો.

પાઠ ૫૨ મો.	અંધક=માંધા કરનારી;	દુલપેલી=પકવેલી
કોમળો=મેઘો પાણી	ઝાડો અટકાવનારી	ચાદી=ફેલ્લા; ચાંદા
બરી હલાવીને કાઢી	મજ્યુતી=તાકાત; બળ;	દાહ=અગન
નાખવું તે	જોર	ગચરકાં=ખાટા ઝોડકાર
છુંડો=મેઘમાં પાણી આવે	કાકડો=ગોળાની બહારની	ઉલટી=વામોટ; આકારી
તેટલું	બાળુએ દેખાતો ગટ્ટો	પાસ=અસર
ખટખટું=ખાટું; બકું	(એ ગટ્ટો છોકરામાં	કાકીલું=ચોડું કુંદાળું
ખાટું નહિ એવું	દેખાતો નથી પુખ્ત	મેલાં=અરવચ્છ
ઘરે=ઘરેલા પકવું	ઉંમરના માણસમાં દે	મહીસાગર=મહી નદી
થું થું=થુંથુંક	આય છે)	ખદખદ=ખદખદ થાય
બનાવટી=બનાવેલા	અવાળું=ઢાંતના પીડિયા	ચકવું=મેદેલો ગોળાકાર
ઝોરમટી=ઝોરાડું માટી		

સવાલ—દટકડી કેવો પદાર્થ કહેવાય? આપણા દેશમાં દટ-કડી ક્યાં થતી હતી? દટકડીનો ઉપયોગ કહેા. દટકડી શી રીતે પૂલાવનાં કરો? દટકડી પૂલાવની વખતે ખટખટ છે તેનું કારણ શું?

પાઠ ૫૩ મો.	પીગળતા=રસ થતા	પરનાળ=છાપરાનું પાણી
સીસું=મેલા ભુરા રંગની	અંગાર=સળગતા કાચલા	જવાની નીક
એક ધાતુ	ભાગ્યેજ=જવલેજ; કદાપિ	પિત્તળ=ત્રણ ભાગ જસત
ચત્ન=મહેનત	એ બોલ=થોડું	અને ચાર ભાગ તાંબા-
છેકજ=તદન, બીલકુલ;	ચોકખી=નરી	ના રસની મેળવણીથી
સમુળગું	જંગાલ=તાંબાનો કાટ	જે ધાતુ બને છે તે
તૈયાર=તૃપ્ત	કટાણ્ઠ=કટાયણું	કાંસુ=આઠ ભાગ તાંબુ
ગઠો=ગાંડો	રદનકાસું	અને એક ભાગ કલા-
ધસરકો=ધસારાથી પ-	મુગી=બોલ્યા વગર	ધનારસની મેળવણીથી
ડેલો કાપો; લીટો		બને છે તે

સવાલ—રેવાએ સીસા વિષે શી હકીકત કહી? લલિતાએ કલાધ વિષે શું શું કહ્યું? પિત્તળ શી રીતે બનાવે છે? કાંસુ શી રીતે બનાવે છે?

પાઠ ૫૪ મો.	માપનાર	ચઢી જતાં લવારીએ
કાખ=બગલ	અવકાશ=માર્ગ; ખાલી	ચઢી જવું તે
ડીઝી=અંશ; ભાગ	જગા	પારો=એક જાતની સફેદ
આંકા=નિશાન	સ્વાભાવિક=મૂળની; પ્રથ	રંગની પ્રવાહી ધાતુ
માયનો=અર્થ	મનીજ	(કંડા મુલકમાં એ ધન
હબ્બુતામાપક=ગરમી	સાનિપાત=માથે ગરમી	રૂપે હોય છે)

સવાલ—પારો શું છે? કંડા મુલકમાં પારો કેવા રૂપમાં હોય છે? આપણા શરીરની સ્વાભાવિક ગરમી કેટલી હોય છે ૧૦૫ અંશ ગરમી થાય ત્યારે શું થાય છે?

વિશેષ સમજ—હબ્બુતામાપક માંત્ર ત્રણ જાતનાં થાય છે સેન્ટિગ્રેડ, ફારેનહાઈટ અને રેમર. ફારેનહાઈટમાં ૦થી ૩૨ અને ૩૨

થી ૨૫૨ સુધી, સેટીંગ્રડમાં ૦થી ૧૦૦ સુધી અને રામરમાં ૦થી ૮૦ સુધી આંકા હોય છે.

પાઠ ૫૫ મો.	સાજીખાર.	છે તે
ખેર=ઝીણી રજ (એ તડકામાં ઉડતી દે-આય છે. હિંદ્ર=કાણું. વાટે=રસ્તે. અણુગમે=નાપસંદગી હિસ=એક જાતનો ખાર સોડા=એક જાતનો ખાર;	વરે=ખરે વડ=જથા. કોકળવાણું=સહેજ ગરમ; સહી શકાય તેવું ખડીઓખાર=ટંકણુખા. માથાવટી=લુગડાનો ચાપર ઝોઢેશો ને બાગ ચીકણા થાય	એ પી રોગ=કડતો રોગ; એ પ લાગવાથી બીજા. એને લાગુ પડે તે રોગ (જેવા કે કોલેરા, મ-રકી વગેરે) કાર્મોનિક એસિ=એક જાતનો વાસ મારતો પ્રવાહી પદાર્થ
સવાણ—કપડા	ધોવામાં કપ કપ બાબતપર ધ્યાન આપવાની જરૂર છે ?	

પાઠ ૫૬ મો.	બીન.	તોષ=કસબીકાર; કિ-
વળ=આમળો; આટા. ગચ્છી=અગાસી; ધાણુ ધોરા=અગાસીની આણુ બાણુની થોડી હંચી	કલ્લી=ચાર આંગળાને અણુડાથી ધડી. કુપટા=ખેસ	નારી. શીત=કસમની પટી કોકીણું=સહેજ ગરમ

સવાણ—કપડાં નિચોવવામાં શી સાવચેતી રાખવી ? કપડાં સુકવતાં અમાઉ શું કરવું ? કપડાં કયાં સુકવવાં ? ઊનનાં કપડાં શી રીતે ધોશો ?

પાઠ ૫૭ મો.	ખટાજી આવે છે તેને.	ટરપેટાઈન=એક જાતનું વાસ મારતું તેલ. (એ કેટલાક ઝાડ-માંથી નીકળે છે.)
સરકો=શીરડી કે તાડ, અણુરી વગેરેના રસમાં	જબક=જબક; ચળકાટ મજક=ચળકાટ; જબેક	

સપાલ—રંગદાર કપડાં ધોવામાં સી રીતે કાળજી રાખવી ?
રંગદાર કપડાં ધોવાની કૃતિ સમજાવે. લીલા ડાઘ કાઢવા માટે શું
ઉપાય કરશે ? ચીકણા ડાઘ કાઢવા માટે શું ઉપયોગ કરશે ?

પાઠ પઠ.	સહવાસ=સમાગમ;	પોષણ=ગૃજના
પ્રસન્ન=વખલ; અવસરે	સંગ; સોખત	શિષ્ય=શિષ્ય; મન
વતન=જન્મભૂમિ	ચહેરા=મોની શીકલ	ઐસ્વાદ્ય=સ્વાદ્ય ન લાગે
બદ્ધત=મીજવાની;	અપચો=અચરણ	એવી
લિંગણી, જન્મવાળું	પુષ્ટિ=મળ; તાકાત	પ્રમાણ=માપ; મુકાબલે
સૂચના=ચેતવણી	સત=કસ	લેવાનું વજન

સપાલ—ખોરાક રાખી ખાવાના કાચ જણાવે. રસોઇ
સારી કરવા કંઈ કંઈ વાતો ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ ?

પાઠ પઠ.	ચીમળાએલા=સુકાવાયા	પાટુડી=ટોલી
વળકે=ચળકે સહે-	કરચળી પડેલા	હાજર=તૈયાર; મેઆગળ
જમા ચડે તે	ટંકણખાર=ખાડિઓ-	મસોતુ=કપડાંની ફાટો
વાનાઓ=રાધેલી ચીજો	ખાર	તુટો કકડો
મેસ=સારો	છડેલા=ખાડેના	કહેવત=કહેની; અનુ-
ટાણે=અવસરે	કરકર=ઝીણી કાકરી	બવ સિદ્ધ વાક્ય ?

સપાલ—બાજી તાજી રાખવા માટે શો ઉપાય કરશે ? રસો-
ઇનો સરસામાન પસંદ કરવામાં કંઈ કંઈ વાત ધ્યાનમાં રાખવી ?
રસોઇની ખાખતમાં કંઈ કહેવત ધ્યાનમાં રાખવી ? રસોઇ કરવામાં
જે જે બાબતો ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે ગણાવો.

પાઠ ૬૦.	છીએ તે જાહેરની	છે (મતલબ કે એલ-
બોલ્યું બહાર પડે અને	જાણવામાં આવી જાય	વામાં જેમ વિચાર
રાધ્યું વરે પડે=જે	છે તેમજ રાધ્યું	કરશે તેમ રસોઇ
આપણે બોલીએ	વશતમાં ખપી જાય	કરવામાં પણ કેટલું

સીધું સામાન જોઇએ તેનો વિચાર કરવો)	ખાપતું તે મુકરર=નક્કી	હરમી=હંગરી ખાતર=ખાટે
વરા=ખરચ	મેળવણી=મેળવણી	જીવ=જીવાત
અનુભવ=મહાવરો	બેરવાદ=રવાદ ન લાગે	મના=મનાઇ; ના
મતે=કળાથી; યુક્તિથી	એવી	ફર્પાતર=આકારમાં
આડીઆ=આમળાં	આતશ=ગરમી	કેરફાર
ઉભા રાખી બેઠકાથી		

સવાલ—રસોઇમાં કરકસર કેવી રીતે કરવી તે સમજાવો.

પાઠ ૬૧.	તે; નાસ્તો	મેળવું=સમારવું
પાર=કિનારો	બુલાસો=સલાહ; અ-	પાતળ=પાતું; પતરાળી
શરખાત=અરંભ	ભિપ્રાય	પ્રવેશ=પેસવું તે
કહેણું=વધારે ઉકાળેણું	સાંતર=મીધું; રસોઇની	કસર=ખામી; કચાશ
હાજરી=થોડું ખાવું	સામગ્રી	ગરખાં=જુકા તડાકા
		અર્થા=વાદ

સવાલ—પુરી બાળીએ તો મોર મોર થઇ જતી તેનું કારણ શું? પુરી દહા જેવી પુલવાનું કારણ શું?

પાઠ ૬૨.	કેસરી ખાત	ધાટી=રીત
ધીરજ=મોઠો ખાત;	ટાણેટચકે=વાર તહેવારે	

જેની દાળ બગડી તેનો દહાડો બગડ્યો અને જેનું અથાણું બગડ્યું તેનું વરસ બગડ્યું. મતલબ કે દાળ બગડવાથી ખાવાની મજા જતી રહી; તેથી તે દિવસ બૂખમરો થયો; અને અથાણું બગડી જાય તો આખું વરસ અથાણા વગર આપદા પડે માટે એ જો વસ્તુ કરવામાં ખાસ કાળજી રાખવી.

મેળવણી=શાકભાજી	વેસણુ=ચણુનો ભોટ	કરતાં વધારે ઉતાવળ
નાખવા તે	અપહરણ=જોઇએ તે	ઓખિાકાઓ; કઠક

સવાલ—“ જોની દાળ બગડી તેનો દહાડો બગડ્યો અને તેનું અઘાણું બગડ્યું તેનું વરસ બગડ્યું. ” અને “દાઘ કરે કે હાટ કરે” એ કહેવત બરાબર સમજાવો.

પાઠ ૬૩. ઉદ્ભવ=શીક; ચિંતા વાની ટેવ
 ભગડા=અદુષ્ટા કૃત્ય=કામ વારી=વખત
 લપભપાટ=જોઈએ તે અકરાનીઆ વેડા=ખા- લલુતા=ભાલય
 કરતાં વધારે ઉતાવળ ઉધરાપણું; બહુ ખા-

સવાલ—ખાધામાં દષ્ટ કષ્ટ બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી.

પાઠ ૬૪. રિનગ્ગ=તેલજેવું ચીકણું ઉત્પન્ન થએલા
 એજન=વરાળની ચાલ- ચરખી=ચામડીનીઅંદર પ્રત્ય=પ્રવાહી
 તો સંચો કરેલો ચીકણો પદાર્થ પાચનરસ=પચાવનાર
 કુદરતી=સ્વાભાવિક; અંગ=ભાગ સત્વ
 ધરે મૂકેલી ભોહી=ખેળ પુષ્ટિકારક=જોરાવર
 કાયમ રાખવા=ટકાવી સમાવેશ=સમાસ આપનાર; તાકતવાન
 રાખવા પોટાશ=વનસ્પતિની માંસહારી=માંસ ખાનાર
 ધરી=હાટ; પૈડાં ભેર રાખમાંથી કાઢેલો વનસ્પતિ જન્ય=વન-
 વવાની દાંડી એક જાતનો ખાર રપતિમાંથી ઉત્તમ
 નિરંતર=દુરંદેશાં ખનીજ=ખાણમાંથી થએલા
 સમાર=દુરંદેશ

સવાલ—ખોરાકની જરૂર શા માટે છે ? ચરખી વધારવા માટે કયા પદાર્થ ખાવાની જરૂર છે ? કયા પદાર્થ માંસ વધારે છે ? ક્યાર પદાર્થ ખાવાની જરૂર શા માટે છે ? દૂધ કરતાં પશુ વધારે કાયદાકારક શું છે ? વનસ્પતિ જન્ય પદાર્થના કેટલા વર્ગ પાડી શકાય અને તે કયા કયા ?

પાઠ ૬૫. ગરમી જે અન્ન પ- યર પહોંચાડનારી
 યુથું=યુથું ચાવે છે તે ઝીણી તાર જેવી નસો
 પોપણુ=યુજ્જરાન રંગો=નસો મગજ=ભેજું; માથાની
 જઠરાગ્નિ=જઠરમાંની તેજ=જુરંગો; શક્તિ અંદરનો ભાગ
 જ્ઞાનતંતુ=મગજને બ- ક્રિયા=કાર્ય

સવાલ—દાણમાં શેનો શેનો સમાવેશ થાય છે ? દાણામાં
 વધારે પુષ્ટિકારક શું છે ? કઠોળમાં શેનો શેનો સમાવેશ થાય છે ? કઠ-
 ઝૂળમાં શેનો શેનો સમાવેશ થાય છે ? લીલા શાક બાજીમાં ડુંધુ તત્વ
 વધારે હોય છે ? ચા, કાશી અને ડાંગ્રે એ ત્રણમાં વધારે ફાયદા-
 કારક શું છે ?

પાઠ ૬૬. નર્મો=દેવકપાસ યંત્ર વગર
 ચમત્કારી=નવાઇ જેવી માકા=રેસા; તાનણું અથે=માટે
 ડીડવું-જીડવું આકર્ષાય=ખે ચાવ કુટા=વરડાં
 તુર=આંકડાની દોડી અલ ર=પંખા ની તિટા વરડાં=રજીઆ ઝૂટેલા
 માંથી જે બારીક ર વેરાન=ફળજડ મોળના દાણા
 જેવા પદાર્થ નીડળી નરી=એકલી જીવંત=જીવવ યો
 હો છે તે નરીઆખે=સુક્ષ્મદૃશ્ય રડાણુ=સંભાળ

સવાલ—વનસ્પતિને ગમે ત્યાં ઉગાડવા માટે પરમેશ્વરે શી
 યુગિન કરી છે ?

પાઠ ૬૭. હિંદુસ્તાની લોક કહે લોટના રોટલા કરે
 છે તે છે તે
 દિદળ=દિદળ ધાન્ય સોતી=સાથે મેઢમી=પુરણપોળી
 દિદળ=ખે દાળ થાય અડદાળુ=અડદ બાજ- બાદી=અજીરણુ; અપચો
 એવું રી કે બીજું કંઈ
 પૂરિઆ=પૂર્વના બજીની કઠોળ બેળીને તેના
 ફેશના લોક જેને

સવાલ—કઠોળને ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૬૮.	રો, કડવો, કઠોણો	કકડને મીઠું દહ
લાળ=ચીકણું થુંક	અને તીખો	સુકતી મૂકેલા તે
ખટરસ=છ રસ જેવા	સખરસ=મીઠું	
કે મીઠો, ખાટો, ખા	આમોળીઆ=કેરીના	

સવાલ—મસાલાના નામ દો.

પાઠ ૬૯.	મીનો-ફેફવાળો; ઘેન	પાઠ ૭૦.
તેળના=આદુ, સૂંઠ,	સુવાસિત=સારીવાસ	ચિઠાણુ=ચીકટવળું
મરી, તજ, લવંગ,	વળો	જલદ=સખત; તીવ્ર
જાયફળ, મલાયચી,	અમકાશ=કપળઆન	મરસીક=મરસવનું તેલ
વજેરે	મુખવાસ=જે ખાવાથી	કોળીકું=કોળીમાંથી
પ્રદીપ્ત=તેજવાળો	મો સુગંધીદાર થાય	કાઢેલું તેલ
પાક=પુષ્ટિકારક ને	તેવા પદાર્થો	કામડી=મસુંબીના કો-
પાચનકાર ખોરાક	તીવ્ર=જલદ	ડનાં બી
(સાલમપાક, હરડેપાક	શ્રીમંત-પૈસાદાર	તેજ=પ્રકાશ
વજેરે	કૂંટી=નાબી	ફૂલેલ=ફૂલનું તેલ
અંતરછાલ=માંહેની	કસ્તુરીમૃગ=જે હરણુ-	વેલ=છિદ્ર
છાલ	માથી કસ્તુરી નીકળે	અલણુ કરે છે=થે છે
	છે તે (મગ=હરણુ	ગુલાબ=રેય, જાડા

સવાલ—કયા કયા બીમાંથી તેલ કાઢવામાં આવે છે ? તે-
બનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૭૧.	મીઠ=કંઠાળો; અણુ-	અણુછુટકે=નાઇસાને
ફેરીઓ=શેરીમાંફેરી ફરી	ગમેો	જોટાળો=ચુંચવણુ
માલ વેચનાર	દેખાવડો=શૌખીનો	

સવાલ—ફેરીઆ પાસેથી માલ ન લેતાં બનરમાંથી લેવાથી .

શું લાભ ?

પાઠ ૭૨.	દક્ષિણદાર=દક્ષિણ દિ-	અલમ=જુદા; નોખા
પરગામી=પરદેશના ર-	શાના બારણાવાળું	સંકાસ=નનજર
હેવાસી	નખોદ=નસંતાન; સ	પ્રવેશ કરે છે=દાખલ
કમાણી=પેદાશ	સાનાશ	થાય છે
ધરાદો=મનસુખો; વિચાર	વાછંટ=વાથી ઉડેલા	મોખરે=આગળના ભા-
વિટંબણી=હરકત;	છાટા	ગમા
આપદા	ખંડ=ઓરડો	કાઠાણુ=ફેલી ગએલો
તંદુરસ્તી=આરોગ્યતા	સોમ=સવડ; જોગવાઈ	કચરો વગેરે
જરદી=ભેજ	કાઠીઆં=ઢોરને બાં-	ધાસ્તી=ભય; બીક
વગ=સગવડ; સોધ	ધવાની જગા	

સવાલ—ધર બાંધવામાં કદ કદ વાનો ધ્યાનમાં રાખવી ?

પાઠ ૭૩.	ગ્રહણ=સૂર્ય ચંદ્રના	મટકું=ઝાળી
ત્રાસ=કંટાળો; અણુગમે	બિંબપર પડતી પૃ-	કાઠિઆરાં=ખામણાં
અવસ્થ=જરૂર	થવીની છાયા	જેવા માટીનાં થાય
ધુણી=ધુમાડો	નેવણુ=રસોડું	છે તે
લાદી=ધડીને તૈયાર	બાવાં=જાવાં	છોપ=છોલાણું
કરેલો પાટલો પાથર	અલગ=જુદી; અલાયદી	મહેરાબ=કમાન
આગમણી=ચુસાની	આડ=આંતરો	છારી=પક
આગળ ઓટલી જેવું	ઉલેચી=કાઠી	ધટ=જડું
તપેલાં લાકડાં વગેરે	દુર્બંધ=ખરાબ વાસ	સંભવ=આશા
રહેવા માટે કરે છે તે		

સવાલ—રસોડું અને પાણિઆરું સ્વચ્છ રાખવાની જરૂર શા માટે છે ? જો સ્વચ્છ ન રાખીએ તો શું થાય ?

પાઠ ૬૪	તકલદી=ટેખાવડો પણ	નકશી=કાતરણ
ધરવાખરો=રાયરચીકું	જલદી બાંગી તૂટી	સંપાડવાની=વસાવવાની
અનુભવ=માહિતી	જાય એવો	ગુંજાસ=શક્તિ; સ્થિતિ
શક્તિ=મજબૂત	માથે ન મારે=આપણી	ઢંગ=રીત
સરશે=થશે	મરજી વિરૂદ્ધ આપ-	માલ=શાભા
ઉપરાંત=વધારે	જીને સમજાવીને ન	ખિયાત=પાથરણ
નિરૂપણી=નકામી	આપે	મલેફ=કવર

સવાલ—ધર વખારો વસાવવામાં શાની શાની જરૂર છે ?
કાંઈ પણ વસ્તુ લેતાં પહેલાં કંઈ કંઈ આખતનો વિચાર કરવો
ઉધાર લાવવાની ટેવ રાખવાથી શો એરલાલ થાય ?

પાઠ ૬૫	લાને એ આડી લાક-	ઓછાડ=તળાઈપર પા-
ધડો=દાખલો	ડાની પડીઓ હોય	ચરવાનું લુગડું
અનુકરણ=દાખલો	છે તે (કબી તે પ્રસ	રાયરચીકું=ધરવાખરો;
વલણ=ધમ્પણ; શૃતિ	અને આડી તે ઉપજી)	ધરમાં વપરાતો સર-
અંગુછા=ટુવાલ	છપર પલંગ=મરજીરદાની	સામાન
વાણ=ખાટલો ભરવાની	નાખી શકાય એવો	ઓશિઆળું=ઓસીંગણ
દોરી	પલંગ	આભારી
ઉપળાં=સવાના ખાટ-		

સવાલ—છખીઓ કેવી પસંદ કરવી ? કંઈ વસ્તુઓ ખરીદી
રાખવી જોઈએ ? બિહાના કેવાં જોઈએ ?

પાઠ ૬૬	સુલડ=ચોકખાઈવાળી	ત્રાસદાયક=કંઠાળો
ખડકી=નાનીમલી; ડેલી	ધુધડા=ધોધવા	આપનાર
રવેજ=ઝરખો	લીલ=સેવાળ	એએતી=અસુખ
ચોકી=ચોરસ પથ્થર	માત્રા=અદબ	જળપાત્ર=પાણીનું વા-
જે ચોકથી ઉચો	મરામત=ફરરતી	સણ
હોય છે તે		ફરતીમરામત

સવાલ—ચોકની ઉંડાઈ મધ્યમ શા માટે રાખવી ? ખાળના મોઢાપર જાગી મૂકવાનું કારણ શું ? મચ્છર પેદા ન થવા માટે શું ઉપાય કરશો ? પાણીઆડ, ખળ, ચોકડી પાસે રાખવું કે નહિ ? અને નહિ તો શા માટે ?

પાઠ ૭૭	મધા નક્ષત્ર=ચંદ્રને પૃ-	નક્ષત્ર બાદરવા મઠી-
જડ=નકકર	થ્વીની આસપાસ ફર-	નામાં આવે છે.
મફલન=ચૂક	વાના માર્ગના ૨૭	મલીચી=મંદકી
અવરજવર=આવ જ	ભાગ કરેલા છે તેમને	પોલાણુ=પોકળ જગા
રપરી=અડકવું તે	નક્ષત્ર એટલે તારાનો	
કાળે=ભાંમે વખતે	ગુમખો કહે છે. મધા	

સવાલ—ટાંકાનું પાણી રવ=છ રહેવા માટે કમ કમ ખાખત પર ધ્યાન આપશો ? ગામના પાદરના અને ગામની અંદરના કુવાના પાણીમાં ફેર શા માટે હોય છે ? મકાન કે હવેલીમાં કેટલા ખાડા હોય અને તે કયા કયા ?

પાઠ ૭૮	સેર=પાણીની કચે ક-	સર
ફુવારો=કચે કડવું પાણી	કતી ઝીળી ધાર	વેલ=છિદ્ર
ટગર ટગર=એકી નજરે		
ચકલી=પેચ	સવેળા=વહેણા; વેળા-	ચાલુ=કામમ

સવાલ—લવણ એ છોકરાઓને ફુવારો કચે હોડે છે એ શી રીતે સમજાવ્યું તે તમે પ્રયોગથી સમજાવો. પાણીના કયા ગુણને આધારે ફુવારો ઊડે છે.

પાઠ ૭૯	ટેકરા વચ્ચેની નિ-	ટાઢું પાણી રેડ-
ઝરા=મરણ	ચાણ જગા	વામાં આવે છે તે
ખીણુ=મે પહાડ અથવા	સમોવણુ=ફેના પાણીમાં	સહેલું=થોડું ગરમ;

હુંદાઝેલું	સપાટી=કેપશો ભાગ	આંગતું=પોતાની મા-
અટકળ=વારણા; ખ્ય લા;	સંયોગ=મળી જવું તે;	લકીનું.
કલ્પના	મેળાપ	

સવાલ—કેના પાણીનાં કુંડનું પાણી ચાખવાથી કેવું લાગે છે ? યુજરાત પ્રાંતમાં કેના પાણીનાં કુંડ કયાં કયાં છે ? કુંડનું પાણી કનું શા કારણથી હશે ? યુરોપખંડના વાયવ્ય કોણમાં કયા ભેટના કેના ઝગ છે ?

પાઠ ૮૦ એ.	સંગ્રહ=મનાવ; પ્રસંગ	ખેડોળ=ખરાબ આકારનું
રેશમ=હીર	પુષ્ટ=ખેરાવર	કોશિટો=લાંબી ગોળ હડી
રૂપાંતર=રૂપમાં ફેરફાર;	ખાલ=ચામડી; ત્વચા	ભરાડ=પ્રદ
ગુલાં જુલાં રૂપ	સોહામણા=સુંદર; શો-	પરિપૂર્ણ=સંપૂર્ણ, સારી
ખોળીઆં=ચરીર	ભિતા	પેડ.

સવાલ—પ્રાણીએને ખોળીઆં શા માટે બદલવા પડે છે ? રેશમના કીડાના રૂપાંતર ગણાવો. આ પાઠમાંથી શું શિખામણ મળે છે ?

પુસ્તક બીજું—ભાગ ૩ જે સમાપ્ત.

કવિતાની સમજૂતી.

પાઠ ૪ થી.	સંગતે ચહે=દોસ્તી કરે	વ્યર્થ=નકામો
સાહેલી=મખી; બેનકાણી	વિરોધ=ખજાનવા	નડી=તુચ્છાર બરેલી;
શાણુપણું=કાપણ	લાખે લેખાંનો=લણાજ	અશુદ્ધ
સાંખીએ=સાંખી -૨-	લેખો=ગણો	ભાખીએ=ખોલીએ
હીએ	લાજ=મયાદ	આપદા=આપત્તિ; મ-
કેદે=મન	પગનાટ=પથરસ્તો;	હાદુ:ખ
ખોટા=કડવાં	શેરડા	હરખડીને=નરમ મધને;

ગભરાઇને	ગએલી બુદ્ધિ (જેને)	દોષપાપ
જ્ઞાનદાતા=વિદ્યા આપ- નાર	આગળ પાછળનો વિ- ચાર સહે નહિ તેને	સુરત=ચાન; ચાદદાસ્ત પાશ્વર્થી પહેલી પાળ
પાનીએ=પગને તળિએ	વિષે બોલતાં વપરાયછે.	આધવી=આગળથી (વચાર કરવો)
પાનીએ બુદ્ધિ=દયામય	પ્રમદા બુદ્ધિ પાનીએ)	લાજ=આખર

કવિતાની ૧ લી પાઠ ૪ થો. બેનપણીને ઉપદેશ.

હે સખી જો તમારે સંસારમાં સંપી જપીને સુખી થવાનું
શીખવું હોય તો શાશ્વત્વ શીખજો. (ટક) (૧) સાસુ સસરા કહે
તે ખડું સાંભળી રહેવું પણ મનમાં જરા પાગ કલેશ રાખવો નહિ.
(ટક) (૨) મોઢેથી મીઠા મીઠા શબ્દ બોલવા પણ કદાપિ
કડવા શબ્દ બોલવા નહિ. (ટક) (૩) દાસ, દાસી બધાને માન
આપવું પણ કદી કોઇને ટુંકારો કરવો નહિ. મતલબ કે કોઇને
હલકા શબ્દથી બોલાવવા નહિ. (ટક) (૪) આપણી સંગત કરે તેને
શિખામણ આપીને સુધારવું પણ તેની સાથે અણગનાવ કરવો
નહિ. (ટક) (૫) જીવ નક્કી કામકાજમાં રાખવો અને મર્ઝાદા
પાળવામાં લાખે લેખાંને (ધણોજ) લાભ ગણવો. (ટક) (૬)
તદન અન્નપ્યે રસ્તે જવું નહિ. અને ખરાબ ચાલનાં બેરાં પાસે
બેસવું નહિ. મતલબ કે ખરાબ ચાલનાં બેરાંની સોખત કરવી નહિ.
(ટક) (૭) વખતને હલકો ગણીને નકામો ગુમાવવો નહિ,
પણ તેને (વખતને) ભરતકામમાં ચિત્રકામમાં તથા ચોપડીઓ
સાંભળવામાં (વાંચવામાં) કાઢવો. (ટક) (૮) કામ વગર ખેટી
થઇને રમવું નહિ મતલબ કે રમીને વખત નકામો ગુમાવવો નહિ;
અને મેલાં મેલાં (ખરચખ) રહેવાની આલ જોડી ફેવી, મતલબ કે,

સ્વચ્છ રહેવાની ટેવ પાડવી. (ટેક) (૯) ધરખાર સારી રીતે સ્વચ્છ રાખવાં અને તુચ્છકાર બરેલી અથવા અશુદ્ધ કે આડી બાષા જોલરી નહિ (ટેક) (૧૦) ગુરમે થએલી ની ગાયે આપણે ગુરમે થવું નહિ પણ આગ દેખીને પછી થવું માલખ કે કોપી રી સામે આપણે વિચરાળા થવું (ટેક) (૧૧) ધન મોટાં દુઃખમાં ધીરજ રાખવી. મનસુ કે ભરે આપાત્ત સમયમાં ધી જગન થવું. પણ મનમાં ગમગઈ જઈને દિંમર છોડી દેવી નહિ. (ટેક) (૧૨) વિદ્યા આપનારને માખાપ સમજવા અને ખુદ પગની પાળીને રાખવી નહિ. (ટેક) (૧૩) ચાંડી અને એરીમા મન લગાડવું નહિ અને ઘણું ખરચવાની ટેવ એવળી કરવી મતલબ કે કુડાકુપ કાની ટેવ છોડી કરકપર કરવાની ટેવ પાડવી. (ટેક) (૧૪) બનું કરવાને માટે આગળવી ધ્યાન પહેચાડવું અને હે એનો પાણી આપના પહેલાં પાળ આંધરી. મતલબ કે કંઈ પણ કામ કરતાં પહેલાં તેનો આગળની વિચાર કરવો. (ટે) (૧૫) અનુમાં વધારે થાય એવાં સારાં કામ આજે કરો, હંમેશાં મનુરી રાખો અને પાપથી ડરો. (ટેક) (૧૬)

પાઠ ૭ મો.	કરુણાનિધિ=દયાનો	વિગમે-કરી રહે
ગદન=સમજી ન શકાય	બહાર (પરમેશ્વર)	અજબ=નવાનુ રેતા.
એવી	અનેક=ધણી	અલોકિક=અદ્ભુત;
અતિ=શક્તિ	અમાપ=મણાજ	તરહવાર
ખાર=છેડો	માપે=ગણી શકે	લેખીને=ગણીને
અકલ=સમજી ન શકાય	રચના=અનાવટ; ગોઠવણ	પેખીને=એકને
એવી	અવલોકતાં=ધારીને જોતા	પ્રોહ=મોટા
કળા=દિકમત	કંડા કંતરી અવલોકતાં	કોટિક=કરોડો
પુરણ=પુરા; ખરા	=અરીકાથી જોતાં	કર્તા=અનાવનાર
કરજી=દયા	પૂર્ણ=પૂર્ણ	પાળક=પાળનાર

સારક=તારનાર	વશ્યતાએ	કરકમન
આપી=ફેલાય, પ્રસરી	અકિતવતસહ=અકડન ઉપર	
બટ=કરીર	માયા રાખનાર	

કવિતા ૨ છ પાઠ ૭ મે. પરમેશ્વરની અંદગી.

હે પ-મેશ્વર તારી શક્તિ સમજી શકાય નહિ એવી છે, ત્યારે તેના પેડા હું શી રીતે મેળવું? મતલબ કે તારી શક્તિનો છોડા પામી શકું નહિ, માટે હું તારી હિંમત સમજી શકાય નહિ એવી છે એવું જાણીને તને ખરેખર હેતથી અણુ. હે પરમેશ્વર (૧) હે દયાના બંડાર તું મનમાં ધણી દયા લાવીને પાપની માફી આપે છે અને વળી મહેરબાની કરીને કરોડો દુઃખ મટાડે છે. હે પરમેશ્વર (૨) આખી દુનિયાના જીવોનું પોષણ કરવાની, કીડાને કાળ અને હાથીને મજા આપવાની આપવાની રીકર તનેજ છે. હે પરમેશ્વર. (૩) તું પ્રાણીઓને સુખ આપવાને માટે ધણી ધણી ચીજો પેદા કરે છે. એ તારા ઉપકારો ધણાજ છે; તે (ઉપકારો) માફ મન શી રીતે ગણી શકે? હે પરમેશ્વર (૪) મન ખુબ ચાય એવી સારી રીતે બનાવટ બનાવી છે તે બહુ બારીકથી જોતાં મનનું વલણ લાંબ કરી રહેછે, હે પરમેશ્વર. (૫) નવાઇ જેવાં તરેહવાર મોઢા પહોડો, દરીઆ, નદી, અને વળી ધણાં જંગલ ને ઝાડો એમને ગળીને પણ હે પરમેશ્વર. (૬) તેં આ પૃથ્વીથી મોટી પૃથ્વીઓ ને કરોડો સુરજ બનાવ્યા છે! એ બધાને આકાશ પોતાના અંગમાં કેવા સમાવી દીધા છે! હે પરમેશ્વર. (૭) એ બધાને બનાવનાર કેવો મહાન શક્તિ ધરાવે છે! તેજ બધાનો પાળનાર ને તારનાર છે અને તે સારાં કામ કરાવે છે. હે પરમેશ્વર. (૮) તે (પરમેશ્વર) આખી દુનિયામાં અને જરીરમાં પણ ફેલાય રહેલો છે, હે પ્રાણીઓ તે તમારી પાસે રહેલો છે પણ એમ શકે નહિ એવો છે. હે પરમેશ્વર (૯) જે અકા ઉપર આપા રાખનાર મહા પ્રભુ (અકલના) ગ્રેમને તામે છે તેની બારી બાકી કરે એવીજ આજ્ઞા મનમાં છે, હે પરમેશ્વર. (૧૦)

પાઠ ૧૦ મેા.

સ્વદેશ=પોતાનો દેશ
ભારતભૂમિ=ભરત રા-
જનો મુઁક, ભરત-
ખંડ; આર્યાવિત્ત;
હિંદુસ્તાન
વિષે=માં
ભોમ=ભૂમિ; ભૂમીન
મુજી=અક્ષત્ર વગરનો
દાઝ=લાગણી; દયા
શુષ્ક=સુકું (દયા વગરનું)

વજ્ર=કઠણ
લેવું હેવું=આપ લેનો
સંબધ
પડો=મોરો
વૈભવી=મોજ માણુનાર
રાજવી=રાજા
વિવેક=મરૂં ખોડું
સમજનાર
વરો=ખરો
લેખે=ગણે
હિતા=પાડતાપ,

વિદ્વાનપણું
સ્વદેશાભિમાની-પોતાના
દેશના ગર્વરાજા
વૃથા=ફેફ, નકામો;
મિથ્યા
જન્મ=જિન્દગાની
કમાણી=સાર્થક
વિદેશ=પ-દેશ
વયોગી=જુદા પડેલા
બેટી=મળી
નાવ=આવે નહિ

કવિતા ૩ છ. પાઠ ૧૦ મેા. પોતાના દેશ પર પ્રેમ.

સા. ભરતખંડમાં હંમેશા રહેતો હતો તેમાં કાણુ મિચારો
હશે કે ને " મારો દેશ મારો છે, મારી જામ સારી છે, અને એ
મને જીવથી હંમેશા વહાલી છે " એમ કાણુ નહિ કહેતો હોય ?
મતલબ કે બધાજ કહે છે (૧) કયો અક્ષત્ર વગરનો પૃથ્વીને મારે
મોરતો હશે ? મતલબ કે પૃથ્વીપર ભારરૂપ કયો માણુસ હશે ? તો
કે જેન દેશની લાગણી જરાપણુ નથી. જેનું મન હંમેશાં ધકણુ અને
સુકાયણુ મતલબ કે ધાતકી અને દયા વગરનું હોય છે, અને જે
એમ જાણે છે કે મારે કાંઈ લેવુંહેવું નથી મતલબ કે મારે કોઈની
સાથે સંબધ નથી એવો માણુસ. (૨) કદાપિ તે ધણો પૈસાવાળો,
રાજા કે રૂપાળો હશે, તોપણુ તેને વિવેકી માણુસ પમાણુ નહિ,
કારણુ કે કાગડા અને કીડાની પેડે પોતાનું ગુજરાન કરે છે. (૪)
જે દેશીનાં દુઃખ મટાડે, હજારો માણુસાનું હંમેશાં પોષણુ કરે, અને
વળી લોકોના બચામાં પોતાનો લાભ સમજે તેને ખરો સ્વદેશી
જાણુવો. કહો કે તેને (ખરા સ્વદેશીને) ખરા હેતુથી કાણુ નહિ
જુઓ ? મતલબ કે બધાજ તેના તરફ ખરા હેતુથી જુઓ. (૪)
જેણે દેશની લાગણીને મારે વિદાનો ઉપયોગ કીધો નથી, શાકની

લાજને માટે એક પછ પછ ખરચી નથી, સ્વદેશાભિમાનના કામ કર્યા નથી તેણે પોતાની જાણી નકામી ગુમાવી અને શું કમ થયું ? અત્યંત કે તેની જાણી એણે મન (૫) પદ્ધતિમાં થયે વખત ગદ્ય-ગુપ્તીને જે ખરા નસીબદાર તેજ પોતાને દેશ પાછા ગયો, ત બ્યારે પોતાના દેશમાં જાય ત્યારે જાણ પડેલા મુદ્દા અને જુલમને હેતુથી મળે તે વખતે કરો કે કાને કાળના અસુ નાહિ આર ? મતલબ કે જેને પોતાના દેશ પર પ્રેમ છ એવા સ્વદેશ ભક્તને આદેશ.

સાંઠ ૧૪ માં.	ગવ=ગર્વ, અહાં ૧૦	ગુપ્ત સંકલ્પે
ધ્યાન=મગ્ન	ટાળીને-કાઠી નાખીને	મહા-સાધુ એસવું તે
શ્રુત્યુ=માસક	વાધજે=વધશે	દલવું જીવ બાળવો
લાગ=મપાઈ, અદ્ય	કળી-કળિયુગ, નહારી	મધે=મધ્ય
કસુ=ખ મી	બાક	કશુ કાષ્ઠપણું
વેલી-દરમન, વેરી	કથા=વાત	નવ=હિ
હવુ=હિત ચાહનાર	કેવી=કહેવી	અસુર-ગોઠું
વિષ=જે	ક્રયજ્ઞ=નિમ્ન	
સંધા=અમૃત	અદ્ય=મગાના; અલ્યામ	અમી-અભરાયના
મહા=મધુર	પામળે=મંજીરળે	હલમુણ=તીનદા
સુધા=સીધા, ખરા	ઉપડો રપરે કે એસવરે,	નાવું=ગાંધ થવું

કવિતા ૪ થી. પાઠ ૧૪ માં. માનો ઉપદેશ.

સમજા હોકરી સાસરે જાય છે, ત્યારે માનુ વેણુ પ્યાનમાં રાખે છે. સંસારમાં અજાણથી રહીને કામમાં કપર કઠવી નહિ. (૧) વચનની દુરમન વધ્યાં વધે છે, તેગજ વચનથી આપણુ ભલુ કરનાર પણુ વધે છે; માટે મોહાગાજ (આલસાપાજ) ઝેર અને અમૃત રહેણું છે. તેથી તુ મીઠા અને ખરાં વચન બેઢાળ. (૨) જે તું બધાની સાથે (હળી) મળીને ચલ અને અહાંકારને કાઠી નાખીને વાતને ગળી ગામ્ એટલે એકની વાત બીજને ન કહી તો વળી સારો સંપ વધશે અને દુઃખકાષી કળી (નહાં બુદ્ધિ) દેખાશે નાહ (૩) તારકે થેર જાહેને બહુ એસવું નહિ તેમજ ધરની વાત કોષ પણુ ઠેકાણે કહેવી નહિ; જે બીજાની મનાં મોઢેથી કહીક તો દુરમન થશે અને

તું દુઃખથી દાઝશે મતલબ કે તારા મનમાં કશું ઉત્પન્ન થશે (૪) દીયર અને જેઠાની સાથે કામ જેટલું જ બોલવું અને રાજ મર્વાદામાં રહી ચાલવું; મોઠા અને ધરડાની સેવા કરીને તું પરમેશ્વરનું બહા દેવ મેળવજે. (૫) કાંઈ પણ જીવ કરીને માંગવું નહિ, રિસાઈ ખેસીને જીવ બાળવો (મનમાં દુઃખી થવું) નહિ; ઉપડતે સ્વરે બોલવાથી હેત વધે નહિ, તેમજ રખડતા; મનથી કામ થાય નાહ. (૬) જો મેં ડી સાંજે એકલા જવું નહિ, તેમજ ધણી ગભરાવવાને કોપી થવું નહિ. (૭) હસમુખમાં રહેથી હેત વધશે. અને કુટુંબનો બધા કલેશ બાંધો જશે; મતલબ કે કલેશ થવાનો વખત આવશે નહિ; દુષ્ટ પાપથી આધાર રહીને મનને પ્રભુના બજન અને ભક્તિમાં રાખાને નક્કી રાજી રહેવું. (૮)

ખાંડ ૧૮.

માનકડું=માણેક; રતન;
પુત્રપી રતન
સામળીઆ=શ્રીકૃષ્ણ
અપરાધી=ગુનેગાર;
તકસીરવાન
જ પલાબ્યુ=પડતું નાખ્યું
કાલંદી=જમના નદી
કાળી=કાળો નાગ
વનમાળી=શ્રીકૃષ્ણ
સંતાન=છોકરાં
રૂપીયું=રૂપી
કમે=દેવે
જતન=મરદાસ
આશ્રમ=અવસ્થા
જોડેએઆશ્રમ=જોડેપણમાં

પ્રતિપાળી=પાળીપોષી
નીપળ્યો=કપળેસો; ઉ-
છરી આવેશો
વિજોગ=જુદાઈ, વિરહ;
વિયોગ
વિજોગ આગે=વિરહના
અગિએ
શિરધારી=માથે ધારણ
કરનાર
સૂત=ગોકરો; પુત્ર
ગૌચારી=ગાય ચારીને
પીત=પીળી
કાછ=કાછડો; કરોટો
નેતર=રેવેને બાંધેકું
દોડું

સગપણુ=સગાઈ
હેકુંદાટે=માન બૂચી ભય
કાછ=લાકડું
પેં=કરતાં
પાપાણુ=પતથર
વજ=કંઠણુ શબ્દ
તુલ્ય=પરાબર
મખાંતર=મહાતું;
નિમિત્ત
અનુબળો=ખાંડણીઓ
બાકુળ=ગભરાએલી
હળદર=શ્રીકૃષ્ણના
મોટાભાઈ (જળદેવજી)
વારી=અટકાવી

કવિતા ૫ મી. પાઠ ૧૮ ગા. જશોદાનો વિલાપ.

ટીપ—ગોવાળીઆ સાથે ગેડીને રમતા ગયાનક જમનાના દરામાં પડેલો દડો કાઢવા શ્રીકૃષ્ણે કદબપગ ચડી અદર બૂરકો માર્યો અને કાળી નાગન બારણે બધ ઉભા. આથી બહાર નીકળતા વાર થઈ જોઈલે ગોપગણોએ ગોકુળમાં જઈને શ્રીકૃષ્ણ જમનાનાં બુડી ગયાની ખબર આપી. નંદ, જશોદા અને ગોપ ગોપીઓ સર્વે રડવાં કળતાં કાળી નાગના દરા પાસે જેમા શ્રીકૃષ્ણ કુદી પડ્યા હતા ત્યાં આવ્યા તે વખતે જમનાને કનારે જેસી જશોદાજીએ કરેલો વિલાપ તે આ છે.

મારું પુત્રરૂપી રત્ન રીસાયું જોઈલે મને છોડીને ચાલ્યું ગયું.
૧) સામળીઆ (કૃષ્ણ) તારા મનમાં એ શું આવ્યું! તેં મને ગુનેહગાર માને મૂકી (પાણીમાં) આ માટે પડતું નાંખ્યું! હાય મારું નાશરૂપી રીસાઈ ગયું! (૧) જમના નદીનું પાણી કાળું (હાંડું) છે ને હવે તે વનમાળી (કૃષ્ણ) કેમ કરીને આવે! હાય મારું (૨) છોકરાઈપી જે મોટું ધન ગણાય છે તે દેવે લઈ લીધું. મેં તેનું જતન કરી જાણ્યું નહિ. મનસા કે લાડ લડાવ્યા નહિ તે મારું પુત્રરૂપી રત્ન કેમ ચાલ્યું ગયું! હાય મારું. (૩) હું ધડપણમાં છોકરો પામી તેને મેં પાળી પોષીને મોટો કર્યો તે મારો ઉપજોલો (દુહરી આવેલો) રસ (પુત્ર) ઢળો ગયો. રે સામળીઆ મને વિજ્ઞે-ગના અગ્નિ વડે (વિદ્યાગના દુઃખ વડે) બાળી મૂકી. હાય મારું. (૪) નામમાં મોતી: પગમાં ધુધરી અને માથે મોરના પીંછાનો મુગટ ધારણ કરેલો એવા ગાય ચારીને ઘેર આવતા છોકરાનું રૂપ હવે હું ક્યાંની નીરખું! (કરંધી હું) શી રીતે જોઉં હાય મારું. (૫) કાનમાં કુંદળ, મુખમાં મોરલી એવા સાંન્ન ગોકુળમાં આવે અને મને માડી કહીને મોહવતે જુઓ. હું એમ કહી પેટ ખતવે, હાય મારું. (૬) પીળી પાછોડીનો કાછડો વાળીને મારી પાસે નેતરું માને, મને

ધડી માને શાકેલા જાણીને હવે ગણ્ય પચાવડી લાગશે હાથે માફ.
 (૭) તે હાડા જળમા વાસ કર્યા હ, પાટા, નને પાણીમાં કમ ગમશે !
 માર, પોપટ અને પુતળો વગેરે તરે રમકડે હવે, કોણ રમશે ?
 હાથ માફ. (૮) તં ગયો અમે હુ જુનું તેનું કરણ્ય મારે તારે
 એ છું સગપણ માટેજ જ્યાં મગી ગયે એવું સાબળતાજ હેયું
 કાગી વનય (ભાન જુલો જાણ્ય) ત્યાજ સાચુ સગવળ તો જણાય,
 હાથ માફ. (૯) લકડાના પદના પા કઠણ્ય છ ને તના કરતા લેલું
 મઠણ્ય હ, પાપ માફ કાળા નાં ના પજારા જેટલું છે, હવે કોને મોઢુ
 શુ ખતાવું ? હાથ માફ. (૧૦) તે દડનું કંકત બદાનુ કાઢયુ છે
 પાણ્ય તાગ મનમા કંકક દુખ આપ્યું હશે મેં તને ખાડણીઆ
 સાથે બધો હનો તે દુઃખ સભાગને તે પાણીમા કંપજાવ્યુ હશે.

૧૧ — અવું કહીને નફ જશેદા અને મરવા ગોવાળીઆ-
 ઝો શ્રી, 'કુની પાછળ પાણીમા ગરવા પડ્યા અંક્યા એટલે તેમને
 બળદેજી તાની રાખે જે ક હે નફ તરશેદા; ગોવાળીઆ લા અને
 ગભાયલા વળતી ગોપીઆ તને સવે ચાન ધડી પડી પડખે ત્યા
 સુધી કૃષ્ણના આવ્યાની વાટ જુઆ, હાથ મર. (૧૨)

પાઠ ૨૧.	સુતા-પાનાની	માવડી=મા; માડી
માળ=છોકરી	ચકિત=ચળકતા	સુકાખેળ=નાજીક
પ્રતાપવાળો=યશસ્વી	ખિંબ=ભાગાર	તનુજ=છોકરા
વારા=વાર; વખત	ખાઇ=ખાઈ	છખી=ચિત્ર
સુમધવાળાં=સુમધીદાર	તીર=કાઠો, કિનારો	સર્વદા=હંમેશા; નિરંતર
હુવાસ=ભારીવાસ; સુમધ	મીઠી=ચઢાલી	કાળ=મોત

કવિતા ૬ હી. પાઠ ૨૧ મો. સ્વગ કયાં હશે ?

મે તને સારી જાણી (સ્વગ) તિમ મુખોતતા સાંભળ્યું છે ત્યાં
 છોકરી સુખી છે, ત્યારે હે મા! તે યશસ્વી કિનારો કયાં છે કે જ્યાં

બહુ વખત રડતું પડે નહિ; મનનન ક વારવાર જન્મીને દુઃખી થતું પડે નહિ; એ કામન (સ્વર્ગન) થી આપણે નહિ શોધીશું ? ત્યાં નારંગી ફૂલ ખીલનારાં છે ? શું ત્યાં મેદીની ડાળપર ફૂદાં નાચે છે ત્યાં તે છે ? હે મારા પુત્ર ! તે ત્યાં નથી. (૧) જ્યાં સુરજના તાપમાં ખજુરીઓ થાય છે અને ખજુર પાકે છે ત્યાં તે છે ? જ્યાં ચળકતા સમુદ્રના લીલા બેટમાં સુગંધીવાળા ઝાડોના જંગલ છે અને તેની વાસ પવનને સારી વાસનાઓ કરે છે; જ્યાં સારાં (શાભીતા) રંગના પક્ષીઓ છે કે જેની પાંખો સધળાં રત્નથી ઘળી વધારે ચળકતી છે ત્યાં તે છે ? હે મારા પુત્ર ! તે ત્યાં નથી, ત્યાં નથી. (૨) ત્યારે શું તે આશ્રિ અને જુના દેશમાં છે ? ક જ્યાં મોનાની રેતીપર નદીઓ વહે છે અને જ્યાં ચળકતા માણેજનાં ચળકતા આકાર છે, ને જ્યાં ચળકતા હીરાની ખાડીઓ છે ને વળી જ્યાં સારાં ચળકતાં મોતી સમુદ્રના કંઠાથી નીકળ્યાં છે. હે વદાલી મા ! શું સ્વર્ગ ત્યાં છે ? હે મારા પુત્ર ! તે ત્યાં નથી, ત્યાં નથી. (૩) ઓ મારા નાણુક પુત્ર ! જે આંખ જોઇ શકે નહિ, માન ખુશીનું ગાયન સાંભળી શકે નહિ, અને જેતું સારું ચિત્ર સ્વપ્નામાં પણ કાઠ દિવસ આવી શકે નહિ વળી જે કર-માતું નથી અને હંમેશાં ખસી રહે છે, અને જેના ઉપર મોત કાઠ પણ વખત મુરસે થાય નહિ, અને જે વાદળ થા અને કચરથી પણ આધે છે, ત્યાં તે છે, હે મારા પુત્ર ! તે (સ્વર્ગ) ત્યાં છે. (૪) મતલબ કે સ્વર્ગ એવું છે કે જેની ફરેપુરી ખુબી જોવાને આંખ અશક્ત છે અને જેતું વર્ણન સાંભળવાની માનમાં શકિત નથી, તેમજ તેના આગ્રહુપ ચિતાર કાઠ દિવસ સ્વપ્નામાં પણ દેખ નો નથી, વળી જે કરમાતું નથી અને હંમેશાં ખસી રહે છે, જેના પર મોતની અમર થતી નથી એવું જમીન અને આકાશમાં દૂર-ગુહુંજ તે છે,

પાઠ ૨૫	નમનંડળ=બાનાચ	ગંબાર
મેઘાડંબર=રાહળાં છ-	મરકત=એ નામનું	દાર-દરવાજા
વાઈ જવા-ધેર, ન	એક રત્ન; તીવ્રજ્વળી	તુલ્ય=સાસ
જરા તે	ગો=જોવા	તુલ્ય શૂન્ય-ધાસ વગરની
અડધાનું તે	વળા-૨૫	સેર=હાર
ભય=મેટા, ગંભીર	જહાડાં=જડતી યદા	ઘેર ઘેરા રમતુ, કાળુ
ધને=વરમાટે	ગમીગી મઠી, યડી	ગર્જન=ગર્જા

કવિ ૥ ૭ ની.

પાઠ ૨૫ માં.

મેઘાડંબર.

આ મેટા આનંદના વરમાટે આડંબર રચી વાદળોથી (છરાઈ જઈ) ઘેરી લીધું છે. હાહારે આનંદને વરમાટે (નવાએ) ઘેરી લીધું છે, પાણીનું આ શી-કુ પીળું ૧૪ (માત્ર) - પસંદ. (વાદળોમાંથી પડતો પ્રમાણ અત્રે પીલાસ અપેક્ષા મટ પાણીનું આ શી-કુ પીળું તેજ કાચા પનું મન પૂરું હાહાર ૧૧)

બીજાના નાળો જમાવર મા જાની વદળો વગર છે, હાહારે. નીજમણીના જેવા ઘેરા લીધા રમય દેવા વ હાહારે (૨)

અહીં પાડી જડતી ઘટા જાતી હતી છે, હાહારે-તેમા-જડતી ઘટા જાતી હતી છે તેમા કેટલું ઠંડાએ ફરમાળ બના છે ત્યાં કેટલી ખુબી જણાય છે ૧ હાહારે. (૩)

પેલી ધાસ વગરની ટેરીયે પીળા લુગાં પડેલા છે હાહારે. (એમ કહેવાનું કારણ એ કે તેના પર અઢો પીળો પ્રકાશ પડેલો છે તેથી) તેના પર ગાય ભેંસોની કાત આવી આવી રહી છે હાહારે (૪)
પણ પેલા બીજા આકાશની આકાશ કાળું દેખાય છે, હાહારે જો સખી ૧ આ વરસાદની મોટી ગર્જના તે શું તે સાંભળી હાહારે (૫)

પાઠ ૨૮.	જટા મૂળીઓ	મુપવન=મારો પવન
શામા=દેખાવ	માળી લે=મળા જાય	ભાગુ-મુસાફરીનું
જાતિ-જાત	મેરી આ=મળીઓ રૂપી	ખાવાનું
નામી=પ્રખ્યાત	મેરી મો	વડતર=મોટા ઝાડ
જર્ગાપે=દુનિયાનાં	જનની=માતા, મા	સીપાડા=દંદ
ટક્કો=ઝાડો	તર=ઝાડ	જળભરિત=પાણીથી
ઝાળખ-ઝાળખાણુ	જનનીતર=ઝાડર પી મા	ભરેલા
કાગે=વખતે	ખ મે=ખાવડે	નિર્મળા=નિર્મળ; ચોડામુ
ફળદુપ=રનાળ	કદવાન=જોર વર	વિશટ=હોશ; રમંઝ
ગુર્જર=ગુજરાત	રતબ-થામલા	વિશાની=વિશ્રાન;
તણુ=ના	નગરનગર ઉપર	આરામ
ભુજ=દાથ	મેરામ મમન મરખી	ખડ=ધાસ
નિજ=પોતાના	છાજપર મ ક છે તે	નાર=આવાજથી
નબભુજ=પોત	વાટો રાતા	ધન ધંગડી
(વડવાહ)	નાફ-મનાફ	મનલ-લાઓ રંગો

કવિતા ૮મી. પાઠ ૨૮ મો. વટ અને તેની પાસેના દેખાવ.

જેના ફળ જરૂરતમા ખડુ પ્રખ્યાત હો ન જાનના આ ઝાડો નથી, તો પશુ આ ઝાડે કે જરૂર હિંદુઆન ધણું ઝાળખાણુ છે. અને જે આ વખતમા ગુજરાતના સારા રસાળ ખવા પ્રાંતોમા પોતાના દાથ (વડવાહ) ફેલા રાયા ટકી રહેલા છે તે આ ઝાડો છે તેના લાખા પહોળા ધણા ડાળાં વૌરવામ વળે છે અને વડવામ તો જમીનને ફાડીને મળીઆં માથે મળી જાયછે અને નાની વડવાહઓ માને (જેમાથી વડવાહ નીકળી છે તે ઝાડને) વળગીને મોટી થાય છે, નગર ઉપર એક મેટા કદવાન ગાબલા ઉપર ઉભી કરેલી છત્રીનેાં છાંયો ફાયર્ન! તેવો-તેટલા વિસ્તારવાળો છાંયડો દેખાય છે (૨) તેની ઘટા ઉચી આવીને કમાન સરખી દેખાયછે તેની (ઘટની) વચ્ચેની ગલી ખુશી ચાલને પાદ ના ખડખડ અવાજ કરે છે, વળી ઘટાની માફે અટકીને ત્યાંથી ફડે સારો પવન ફેલાય છે, ચાકેલા મુસાફરો ત્યાં મુએથી આણું ખાઈને પાણી પી પછી જાય છે. (૩)

એ (વડ) પોતાની આજુબાજુ પીપળ અને આંખાનાં ધણાં ઝાડોને વસાવે છે (એની સાથેજ એ ઝાડો ઉગે છે) તે સિંઘાડામાં—હદ થએલી જગ્યામાં (આજુબાજુ વડ, આંખા, પીપળના ઝાડો વચ્ચેની જગ્યામાંથી) સરસ જળ ભરેલી ખાડી હોય છે, તે પશુ પક્ષીની વારંવાર તરસ મટાડે છે, અને તેમાં (નજારમાં) બેસી કમંગથી પડી પડી નાહે છે. (૪) ત્યાં ગાડાં, ગારીઓ અને બળદ છુટે છે, તેથી બળદ અને સૌ આરામ લે છે, બળદો નીચે શ્વામ મળીને (થાક ખાધને) ઘાસ ખાય છે અને પામના હવાડામાં પળી પીએ છે, (તેમને મળે પાવની ઘટ્ટીઓ ટટ ટટ અને છુધરીયા ઘણા ધંધે અવાજ કરે છે કે જે અવાજથી બળદ ડોળાને લાગે રસે તો કંપે છે. (૫)

પાઠ ૩૨	મિયા=ફાફટ	૨
ભર્તાર=ધણી; વર	પશુ-નિયમ	ટા= વૃં; આવેશ
આચાર=રીતભાન	પ્રસિધ્ધુ=જાહેર કથું	અનગીખળ=મહુતોગ વર
દર્પણ=આગલી	શતાનિક=ગરનકનો	સ્વામ=કાળા
નીખે=જોયે	પુરોહિત	વાન=શરીર
ભૂપ=રાજ્ય	વાળો=કતેજન આપો	સ્વામ વાન=કાળા શ-
કેર=ને	કંઠસુ વચન=કડવા વેળ	પ-વાળા
કાજ=માટે	આકેલીરે=એની મેળે	લિપ ત્રી=એ લી
જપમાળ=જપ કરવાની	લજ્જાપામો=શરમાઇ	જુગમ=બે
માળા	સાસન=સાં, વિમા-	પણ-હ થ
માથા=પ્રાકન બપાની	સજ્જામાં	કાશિક=વશામિત્ર
કવિતા	શૂર=શૂરવીર	મુન=પુત્ર
સેણા=સ્વપ્ના	નહિર=નહિનો	હળવુ કીજે=બે કું
અંક=મહાદેવ	ભૂર=મોઢા ઇંદ્ર જેવા	પાડીએ
ધનુષ્ય=જામડું	મુતા=ગોકરી; પુત્રી	આળ=આરોપ; તહોમદ
ઘોર=અપકે; બીએ	મળી=સવાય, પામે,	ચાપ=ધનુષ્ય; કામકું
ભાવે=હોસથી	શિપ=માથું	અનેક=ધણા
		ઉંચરે=ઓલે

આશ્ચર્ય=નવાશ

અધવ=ભાઈ

વીણ=વગર

અમુજ=નાનો ભાઈ

કોઈડ=ધનુષ્ય

જનમાત્ર=જનમાઈ

કવિતા ૬ મી.

પાઠ ૩૨ મો.

સીતાનો સ્વયંવર.

હે સખીઓ તમે જાણી માં ધણી રામ પરજાલે; મીઠાળા
બાધે, શબ્દ ગીત માંજો અને જીતે વખાણે આગાજ મો. (૧)

સખીઓ અંગૂઠીનું દર્પણ દે માટે ૧ તેમ રામનું હૃદય દેખાય
છે તેને (ગમને) જાણે છે અને નાં જી મનમાં ખસાય છે તેથી
એનાથી બીજાને (અહતો) રાજા દેખાય નાહ. (૨)

સીતાને (પરણવા) માટે દેગ દેશના રાજા આવ્યા છે, તેઓ
કહે છે કે એટું રાજા છોડી દે અને સીતાને માટે સન્યાસી શાસ્ત્રી (૩)

કોઈ જપમળા લઈ મીતાનું નામ જાપે છે કોઈ મીતાનું
ચિત્રામ કોઈ પ્રાપ્ત અધ્યાત્મી કવિતા ગાય છે અને કોઈ
સીતાને ૧૧ મ પાઠે ૪ (૪)

કોઈ સીતાની વન પૂજા છે, કોઈ સીતાને (પરણવા) કરાવે છે;
કોઈને રવચનમાં સીતાનું રૂપ આપ્યું હોય તેને સંભાળે છે (૫)

મહાદેવના ધનુષ્યમાં અમુજેવાળ નહિ તો કહે કે કોઈ ગાદાના શરેશ્વર
ભામા હોસકીએ મોટા મોટા અહતે આવલા તે પણ (ધનુષ્યથી) બીજો છે. ૬

જનક ગાંધી મનમાં પૂજા કરે છે કે એ કોઈ પણ લંધુ કેમકે
એમને એમ રામને જાનકી પરણવત પણ હવે પ્રતિજ્ઞા જાહેર
થઈ છે એટલે રામને એમને એમ જાનકી પરણાવાય નહિ. (૭)

શતાનીકે (જનકને) પુરોહિત) કહે છે કે ૧૩વાં વચન કહીને
સૈને હ તેજન આપો એટલે તેઓ મનમાં શરમાઇને પોતાની મેળે
(ધનુષ્ય ડહાવણ) જાણે. (૮)

જનક રાજાનો પુરોહિત બધા સાંભળે એમ કહે છે કે હું મોટા
છેદ જેવા શૂરવીર રાજાઓ તમે શું વિમાસણમાં પર્યા છે; શિવનું
ધનુષ્ય અહ વીને સીતાને પગલો; નહિ તો નથી જાણો. (૯)

અહાદુરી બતંગા તગડ જાનકી (મીના) ને ક્યાંથી જોવા પામો!
માટે જો કોઈ કાવિગી ઉત્પન્ન થયો હોય મતલબ કે જો કોઈ ખરો
કાવિ હોય તો જનકરાજાની પ્રતિજ્ઞા પાળીને સીતાને પરણે. (૧૦)

(આ સાંભળીને) મુંદર કાળા શરીરવાળા (રામ) ને બહુ જાણે મદ ભગ્યો પળુ બીજા ધણા રાજા નો ઉદાસ થઇને મારો હાથ દબને બેઠા (૧૧)

રામ આરોઆપ બોલી જુઠવા ને વિશ્વામિત્ર આગળ બે હાથ જોડી ક્રિમા રહીને મધુર શબ્દ બોલ્યા. (૧૨)

કે અમે સૂર્યવંશી દશરથ નાના પુત્ર છીએ તેથી એ તો અમને અપશબ્દ છે મટે છે રવાંબીછ (વિશ્વામિત્ર) અમને હુકમ કરો તો એ આરોપ અમે ખાટો પાડીએ મતલબ કે અમે પરાક્રમ કરી ક્ષત્રી છીએ એવું બનાવી આપીએ (૧૩)

બીજા પ્રસિદ્ધો પણ અશ્વત્થામા મીને આશિર્વાદના ધણા વચન બોલે છે વિશ્વામિત્ર કહે વહેવાયાઓ જાઓ મહાદેવજીનું ધનુષ્ય ચઢાવો. ૧૪
લક્ષમણ રાજાને કહે છે કે એટલાન મા " ઊઠો, અને નાના ભાઈને હુકમ આપો તો એ કામ હું કરું. (૧૫)

રામ લક્ષમણને કહે છે કે મારા ભાઈ એ તારા કામ નહિ; કારણ કે કાષ્ટ મહેશ કે બે ભાઈએ મળીને મહાદેવનું ધનુષ્ય ચઢાવ્યું. (૧૬)

(રામ ધનુષ્ય ચઢાવવા ઊઠવા ત્યારે) બધા રાજાઓ દસવા લાગ્યા કે એનાથી એ કામ થશે હમણા એ કંઈક ધનુષ્ય ચઢાવીને હારી પડેથી જશે !

રાવણ જોવા રંક થઇ ગયા એ શું દિગ્ગજ ! બીજા રાજાઓ સકિત વગર થઇને બેઠા છે તો એ શું જ. શે !

પાઠ ૩૫

મુંદર=સારી
મહુણી=રાસક
શિશિર=પોષ ને મહા
મહીને
વસંત=ફાગણ ચૈત્ર
મહીને
વાણ વાયે=પ્રજાતમા
ધુમર=ધુમસ

વન્દિ=અર્ચન
સમીપે=પાસ
ગેઠી=વાતગીત
રસભરી=મજાની
મંદ=ધીમે
હ્રેર=પવનની હ્રેર
સળી=ફળ, દુપ
ઉપવન=વાદી
કુલરે=કુલાઈ

વેલ=વેલા
પત્રાળી=પાંદડાં
મોલાલ=ચેન માળ
મલાલ=ગુલાલ
ધામધુમ=ઠાઠમાઠ
રહોએ=રૌબે
નમન=નમદાશંકર કવિ
ત=મોસમ
અલિકાગી=ખુખી

કવિતા ૧૦ મી. પાઠ ૩૫ માં. શિશિર અને વસંત.

હે નરનારીઓ સારી રસિક શિશિર અને વસંત ઋતુનું ગાયન કરો, અરે! સૌ નરનારીઓ ગાયન કરો, પ્રભાતમાં મધુરી હંડી વાય છે, અને ધણી ધુમસ ઠરી રહે, અરે! ધણી ધુમસ ઠરી રહે તે જુઓ હે નરનારીઓ. (૧) અગ્નિનો પાસે કુટુંબ મેળો મળીને (કુટુંબના માણસો ભેગા મળીને) સારી વાતચીત કરે. અરે! સારી રસભરી (મજાની) વાતચીત કર; હે નરનારીઓ (૨) ફળદ્રુપ સારી વાસની પવનની બહેર કંઈ હંડી ભાવતી ધીમેથી આવતી. અરે! ફળદ્રુપ પવનની બહેર આવે. હે નરનારીઓ (૩) યધા ત વાડા કૃત્રી અને વેલીઓ નવા પાંદડાંથી ખીલ્યાં અરે! વેલીઓ નવાં પાંદડાંથી શોભી. હે નરનારીઓ. (૪) ધણી પક્ષીઓ કક્ષોલ કરતાં ખુશી ખુશી થઈ તાળી આપે મતલબ કે કક્ષોલ કરીને માંદોમાંદો ખુશ થાય, અરે! ચોમેર અવાજ કરી ખુશખુશ થઈ તાળીઓ પે. હે નરનારીઓ. (૫) શરેરમાં અખીલ ગુલાલના હોળીના રંગો અરે! અખીલ ગુલાલના રંગ જોડે, હે નરનારીઓ. (૬) ધરમાં ઠાઠમાઠ વગગની લિમગ અને ડેડની સવારી આવેલી છે. અરે! તે સારી દેખાય છે. નરનારીઓ (૭) લિમગ અને ડેડની સવારી આવી છે એટલે દરેક માણસને નવી નવી ચાતોની અને ઝોઢવા પહેરવાનાં ખાવા પીવાનો તગેરે બાબત લિમગ અને ડેડ લિપ્ત થાય છે. નર્મદાશંકર કવિ કહે છે કે ઋતુની ખુબી માટે લગ્નમાં મહાત્મા. અરે! ઋતુની ખુબી શોભી રહી છે, હે નરનારીઓ.

સમાપ્ત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. તરફથી બહાર પડેલી.

લોકપ્રિય થઇ પડેલી અર્થની નોટો.

બાળવર્ગની નોટ	૦-૨-૦	છઠ્ઠીના અર્થ	૦-૬-૦
પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	સાતમીના	૦-૧૦-૦
બીજીના	૦-૪-૦	કન્યા ૧લીના	૦-૪-૦
ત્રીજીના	૦-૫-૦	કન્યા ૨જીના	૦-૫-૦
ચોથીના	૦-૭-૬	કન્યા ૩જીના	૦-૭-૦
પાંચમીના	૦-૮-૦	ત્રીવેદી વાં. પુ. ૧	૦-૪-૦
શે.		કાનો નકશો છે	આના.

૨. નકશો કપાય છે.

૩. રખાવર્ણાની નોટ છે આના.

સી. એમ. શાહ-શાહપોર-મુરત.

બીજી શે. ૩ીના "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ત્રણ આના.

બીજી ૬ મારે મુરત શહેર તથા ચોર્યાશી તાલુકાનો
"ભૂગોળ શિક્ષક" ત્રણ આના.

બીજી ૬. બીજો 'મુખ્યગણિત શિક્ષક' છે આના.

મુરત જિલ્લાનો નકશો ત્રણ આના.

મુરત જિલ્લાનો 'ભૂગોળ શિક્ષક' ત્રણ આના.

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રમાણરખાના ૩ આના.

ધોરણવાર 'મુખ્યગણિત શિક્ષક' તૈયાર છે.

કર્તા-છમનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-મુરત.

